

Ministerie van Economische Zaken
en Klimaat

Bescherm- en Herstelplan Gas

Handvat tijdens (een dreiging van) een aanzienlijke
verslechtering van de gaslevering.

Inhoudsopgave

Inleiding.....	3
<i>Doel en doelgroep</i>	<i>4</i>
<i>Scope van het BH-G</i>	<i>5</i>
<i>Relatie tot andere crisisplannen</i>	<i>6</i>
<i>Status en onderhoud</i>	<i>6</i>
<i>Leeswijzer</i>	<i>7</i>
<i>Vervolg</i>	<i>7</i>
1. Definitie van crisisniveaus.....	8
1.1 Algemeen.....	8
1.2 Crisisniveaus	8
1.3 Bevoegd gezag	9
1.4 Beschermd afnemers en door solidariteit beschermde afnemers	10
1.5 Crisisprocedures bij afkondiging van de crisisniveaus.....	11
1.5.1 Signalering	11
1.5.2 Vroegtijdige waarschuwing	12
1.5.3 Alarm	13
1.5.4 Noodsituatie.....	14
1.6 Indicatoren voor afkondiging van de crisisniveaus	15
1.7 Informatievoorziening	16
2 Maatregelen per crisisniveau	20
2.1 Algemeen.....	20
2.2 Normale bedrijfsvoering GTS.....	21
2.3 Vroegtijdige waarschuwing.....	25
2.4 Alarmniveau	29

2.5	<i>Noodsituatie</i>	32
3	Specifieke maatregelen voor elektriciteit en stadsverwarming	57
3.1	<i>Stadsverwarming</i>	57
3.2	<i>Productie van elektriciteit uit gas</i>	57
4	Crisismanager Gas en Elektriciteit	59
5	Taken en verantwoordelijkheden van de verschillende actoren	60
5.1	<i>Inleiding</i>	60
5.2	<i>Betrokken partijen</i>	60
5.2.1	Europese Commissie	60
5.2.2	Lidstaten van de Europese Unie.....	61
5.2.3	Landelijke netbeheerder GTS.....	62
5.2.4	Regionale netbeheerders	62
5.2.5	Overige crisispartners in de gasketen.....	63
5.2.6	Crisispartners buiten de gasketen.....	64
5.3	<i>Crisisstructuren</i>	65
5.3.1	Crisisorganisatie van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat....	66
5.3.2	Interdepartementale crisisorganisatie	67
5.3.3	Crisisorganisatie bij GTS, de landelijk Netbeheerder.....	68
5.3.4	Overige crisisteams.....	68
6	Maatregelen inzake onnodig verbruik door afnemers die niet beschermd zijn 70	
7	Noodsituatietests	71
8	Regionale Dimensie	72
8.1	<i>Measures to be adopted per crisis level</i>	72
8.1.1	Measures within the low calorific gas risk group	72
8.1.2	Measures within the other risk groups	73
8.2	<i>Cooperation mechanisms</i>	73

8.2.1	The cooperation mechanisms in the low calorific gas risk group	73
8.2.2	The cooperation mechanisms in the other risk groups	74
8.3	<i>Solidarity among Member States</i>	74

Inleiding

Problemen op het gebied van de gaslevering in Nederland kunnen grote gevolgen hebben: de maatschappij is ondanks de energietransitie nog altijd voor een aanzienlijk deel van de energievoorziening afhankelijk van gas. Een tekort aan (de juiste soort) gas, waardoor een aanzienlijke verslechtering van de gasleveringssituatie ontstaat, vraagt daarom om een weloverwogen, adequate aanpak.¹

Op Europees niveau zijn eisen gesteld aan deze aanpak. Op grond van Verordening (EU) nr. 2017/1938 betreffende maatregelen tot veiligstelling van de gasleveringszekerheid (hierna: de EU-verordening) is de bevoegde instantie van elke lidstaat verplicht een noodplan op te stellen dat de maatregelen bevat om de effecten van een verstoring van de gaslevering weg te nemen of te beperken, overeenkomstig de in de verordening gestelde regels voor noodplannen. Dit noodplan, in Nederland bekend als het Bescherm- en Herstelplan Gas (hierna: BH-G), is in 2019 opgesteld en dient tenminste éénmaal in de vier jaar te worden bijgewerkt. De minister van Economische Zaken en Klimaat (EZK) is de bevoegde instantie in de zin van artikel 3, tweede lid, van de EU-verordening (artikel 52ab, eerste lid, van de Gaswet). Vanwege de portefeuillevdeling tussen de bewindspersonen in het kabinet is de Minister voor Klimaat en Energie (K&E) op het moment van vaststelling van dit BH-G voor dit onderwerp zowel de verantwoordelijke en bevoegde bewindspersoon en diens gevolgde de bevoegde instantie.² De minister voor K&E is daarmee verantwoordelijk voor het opstellen van het noodplan. In bijlage VII van de EU-verordening is het model voor een noodplan opgenomen.

Voor u ligt de tweede (herziene) versie van het BH-G dat is opgesteld door de minister voor K&E, als verantwoordelijke voor de gasleveringszekerheid in Nederland, in nauwe samenwerking met de beheerder van het landelijk gastransportnet Gasunie Transport Services (GTS) en na consultatie van belanghebbenden. Het BH-G is eind 2023 middels een openbare internetconsultatie geconsulteerd en daarnaast ter commentaar voorgelegd aan andere lidstaten en de Europese Commissie. De binnengekomen reacties hebben niet geleid tot grote aanpassingen in het BH-G zelf omdat ze ofwel buiten de scope liggen van het BH-G of worden meegenomen bij de nadere uitwerking en voorbereiding van enkele maatregelen. In het BH-G worden de maatregelen op hoofdlijnen beschreven. Er zijn geen reacties ontvangen van de Europese Commissie en lidstaten.

Het BH-G uit 2019 is geactualiseerd op grond van de hiervoor genoemde verplichting vanuit de EU-verordening om iedere vier jaar het noodplan bij te werken, dit in samenhang met de actualisatie van Nationale Risico-evaluatie Gas (NRA) en het Preventieve Actieplan Gas (PAG).³ Het BH-G bevat

¹ Het BH-G ziet op een (dreigend) tekort aan gas. Voor andere soorten crises (bijvoorbeeld explosies, ongevallen) wordt het Handboek crisisbesluitvorming DG Klimaat & Energie gehanteerd. De netbeheerders hebben zelf hun calamiteitenplannen klaarliggen.

² Op het moment dat er een nieuw kabinet aantreedt dient aan de hand van de portefeuillevdeling te worden vastgesteld tot wiens portefeuille dit onderwerp behoort.

³ De samenhang tussen het drieluik aan documenten is als volgt: Nadat in de risico-evaluatie is onderzocht welke risico's zich kunnen voordoen wordt in het preventief actieplan beschreven welke maatregelen worden

de maatregelen die bij een (dreigende) situatie die de gaslevering aanzienlijk verslechtert overwogen moeten worden om de effecten van een verstoring van de gaslevering weg te nemen of te beperken (artikel 8, tweede lid, onderdeel b, van de EU-verordening), met name om gasleveringen aan beschermde afnemers veilig te stellen (artikel 11, eerste lid, onderdeel c, van de EU-verordening). Hiertoe is essentieel dat het functioneren van het gastransport- en distributienetwerk wordt gewaarborgd.

De maatschappelijke effecten van een verstoring van de gaslevering zijn vaak breder dan de beleidsterreinen die onder de verantwoordelijkheid van de minister van EZK vallen. Het adresseren van deze effecten vormt niet het onderwerp van het BH-G. Deze effecten zullen in nauwe samenwerking met betrokken partijen geadresseerd moeten worden. In het Nationaal Crisisplan Gas (Bijlage bij Kamerstuk 29 023, nr. 283) zijn afspraken vastgelegd over het breder crisismanagement in het kader van een gascrisis.

Het BH-G is samengesteld uit de verplichte onderdelen van het model voor het noodplan in de EU-verordening, inclusief een beschrijving van de Nederlandse crisisorganisatie en -managementstructuur.

Doel en doelgroep

Het BH-G geeft aan hoe gehandeld dient te worden in de voorbereiding op en bestrijding en beheersing van een aanzienlijke verslechtering van de gasleveringssituatie. Het doet dit door:

1. **Inzicht te geven** in de partijen die betrokken zijn bij de bestrijding van een aanzienlijke verslechtering van de gasleveringssituatie, de verdeling van rollen, taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden tussen die partijen, de crisisstructuur tijdens een gascrisis, en hoe de bestrijdings- en uitvoeringsprocessen lopen bij een aanzienlijke verslechtering van de gasleveringssituatie.
2. **Een methodiek te bieden** voor het maken van keuzes en nemen van maatregelen tijdens een aanzienlijke verslechtering van de gasleveringssituatie. De inzet van maatregelen is afhankelijk van de context waarin de crisis zich voordoet, het BH-G biedt daarmee een handvat voor de overweging van maatregelen. Er is geen sprake van een dwingende volgorde waarin maatregelen moeten worden ingezet.

Het BH-G is bedoeld voor de 'beslissers' binnen het ministerie van EZK en bij GTS tijdens een aanzienlijke verslechtering van de gasleveringssituatie. Daarnaast behoren ook andere betrokken partijen, zoals aardgasbedrijven en elektriciteitsbedrijven tot de doelgroep omdat het de rollen en verantwoordelijkheden van betrokken partijen beschrijft. Tot slot is het BH-G erop gericht om de leveringszekerheid voor burgers en ondernemingen zeker te stellen en voorspelbaarheid en duidelijkheid te scheppen in het geval van een gascrisis. Het BH-G is er derhalve voor de gehele maatschappij.

genomen om deze risico's weg te nemen of te beperken. Tenslotte wordt in het noodplan aangegeven welke maatregelen worden genomen als de risico's zich toch voordoen en leiden tot een verstoring van de gaslevering. Zie hieromtrent de artikelen 7, zevende lid, 9, elfde lid, en 10, tweede lid, van de EU-verordening.

Scope van het BH-G

De in het BH-G beschreven maatregelen kunnen worden ingezet als er - kort samengevat - sprake is van een (dreigend) fysiek gastekort. Door het inzetten van maatregelen kunnen het aanbod van en de vraag naar gas weer in balans worden gebracht, zodat er voldoende gas beschikbaar blijft voor (beschermde) afnemers en dit gas ook aan de betreffende afnemers geleverd kan blijven worden. Hiertoe is het noodzakelijk dat het gastransport- en distributienetwerk technisch gezien blijft functioneren.

De maatregelen uit het BH-G richten zich daarbij op de vraagzijde en zijn nadrukkelijk instrumenten om gasverbruik door afnemers tijdelijk te verminderen ter bestrijding van een aanzienlijke dreigende of daadwerkelijke verslechtering van de gasleveringssituatie. Het noodplan bevat dus geen beleid om structureel minder gas te verbruiken. Dat is onderdeel van regulier energiebesparings- en energietransitiebeleid en valt buiten de scope van het BH-G. Wel is het mogelijk dat instrumenten van het BH-G overlap vertonen met reguliere stimuleringsmaatregelen, maar zij kunnen niet worden ingezet voor structurele energiebesparingsdoelstellingen.⁴ Dat neemt niet weg dat voor de verbetering van de leveringszekerheid het belangrijk is om structureel in te zetten op zowel energiebesparing als de ontwikkeling en uitrol van alternatieve energiebronnen.

De gasmarkt is door uiteenlopende ontwikkelingen in de afgelopen jaren onrustig geworden met een volatiele gasprijs als gevolg. Oorzaken zijn te vinden op het gebied van geopolitiek (de vrijwel volledige beëindiging van de aanvoer van Russisch gas na de Russische inval in Oekraïne), economie (zoals bijvoorbeeld de ontwikkeling van de gasmarkt na de covid-19 crisis) en de terugloop van het binnenlandse aanbod van gas (minder productie uit de kleine gasvelden, inzet op beëindiging gaswinning Groningen). Anderzijds is er de afgelopen jaren meer LNG-capaciteit beschikbaar gekomen en wordt ingezet op alternatieve (duurzame) energiebronnen. Maatregelen uit het BH-G zijn niet geschikt (of bedoeld) voor het dempen van eventuele negatieve gevolgen van een volatiele gasmarkt (zoals hoge energieprijzen). Hiervoor zijn eventueel andere overheidsmaatregelen beschikbaar die buiten het BH-G om ingezet kunnen worden en waarvoor een eigen afweging moet worden gemaakt. De maatregelen van het BH-G zijn gericht op het voorkomen of bestrijden van de gevolgen van een (dreigend) ernstig fysiek tekort aan gas teneinde de levering van gas aan (door solidariteit) beschermde afnemers zo lang mogelijk te kunnen waarborgen.

Er zijn verschillende scenario's van een gascrisis denkbaar, en dat maakt de ene maatregel geschikter (d.w.z. effectiever en/of doelmatiger) in bepaalde situaties dan een andere maatregel. Dat hangt samen met de leveringssituatie op dat moment en de aard, oorzaak en duur van een gascrisis. Algemeen kan gesteld worden dat de beschikbare BH-G maatregelen voor het bestrijden van een noodsituatie niet geschikt zijn bij een zeer acuut optredende noodsituatie. In een dergelijke situatie dient er in de eerste plaats voor te worden gezorgd dat de werking van het Nederlandse gasnet snel (binnen enkele uren) wordt gestabiliseerd (d.w.z. dat er voldoende druk op het transportnet blijft bestaan) om ervoor te zorgen dat gas getransporteerd kan blijven worden naar afnemers. Wanneer er sprake is van onbalans op het gastransportnet treden de maatregelen voor balanshandhaving in werking die zijn beschreven in de Transportcode Gas LNB (sectie 4.1.4

⁴ Bijvoorbeeld 'Zet ook de Knop om'.

Dagelijkse balanshandhaving). Deze maatregelen maken onderdeel uit van de marktgebaseerde maatregelen die door GTS kunnen worden ingezet ter bestrijding van een gascrisis.

Voorts moeten er maatregelen worden getroffen om de vraag van afnemers ook op de iets langere termijn (niet uren, maar dagen/weken of zelfs enkele maanden) in overeenstemming te brengen met het resterende beschikbare aanbod. Hierin voorzien de maatregelen die in het BH-G zijn opgenomen ter bestrijding van een noodsituatie. Deze maatregelen kennen een responstijd van enkele dagen tot weken.

Relatie tot andere crisisplannen

Binnen het ministerie van EZK is het Departementaal Handboek Crisisbesluitvorming het overkoepelend handboek. Dit handboek beschrijft de structuur en werkwijzen op departementaal niveau en verbindt de crisisstructuur van EZK met de interdepartementale crisisstructuur. Per beleidsonderwerp, risico of dreiging zijn vervolgens specifieke hand- en draaiboeken opgesteld. Hierin wordt voor een bepaald thema of soort crisis de aanpak nader uitgewerkt.

Het BH-G valt organisatorisch gezien onder het Directoraat-Generaal Klimaat & Energie (DG K&E) van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat en is opgesteld in samenwerking met haar crisispartners.

Interdepartementaal, specifiek op nationaal niveau, zijn er het Nationaal Handboek Crisisbesluitvorming en het Nationaal Crisisplan Gas (NCP-G). Het Nationaal Handboek Crisisbesluitvorming is het beleidskader en de kapstok voor alle planvorming en voorbereiding door de Rijksoverheid en haar crisispartners op specifieke crises. Het is de nationale evenknie van het Departementaal Handboek Crisisbesluitvorming van EZK. Het NCP-G richt zich op het voorkomen en beperken van de maatschappelijke ontwrichting als gevolg van een gascrisis en de keteneffecten van een verstoring van gaslevering. Het BH-G bevat de maatregelen die de minister voor K&E kan nemen in geval van een (dreigend) ernstig gastekort ter voorkoming of bestrijding van dit (dreigende) ernstige gastekort.

Het BH-G is leidend in de (bestuurlijke) aanpak van een crisis voor zover het de aanpak van de gasschaarste door de energiesector (zoals producenten, handelaren, energiebedrijven en industriële gasafnemers) betreft; het NCP-G is leidend voor zover het de aanpak van de maatschappelijke effecten rondom de gasschaarste betreft.

Status en onderhoud

Het beheer van het BH-G ligt bij het ministerie van EZK. Als noodplan in de zin van artikel 8, tweede lid, van de EU-verordening moet het BH-G na 1 maart 2019 om de vier jaar worden bijgewerkt, of vaker indien de omstandigheden dit rechtvaardigen of de Commissie hierom verzoekt (artikel 10, tweede lid, van de EU-verordening). Het ministerie van EZK beziet – mede tegen deze achtergrond – jaarlijks of het BH-G aanpassing behoeft.

In de transitie naar een klimaatneutraal energiesysteem zal de rol van aardgas steeds kleiner worden. Terwijl de energieketens voor het toekomstige energiesysteem worden opgebouwd, wordt het aardgasgebruik juist afgebouwd. Ook tegen die achtergrond is wordt jaarlijks gezien of en hoe het BH-G moet worden aangepast aan de dan geldende situatie.

Leeswijzer

Het BH-G is opgebouwd conform het model voor een noodplan in bijlage VII van de EU-verordening.

Vervolg

Voor het treffen van verplichtende maatregelen ter bestrijding van een noodsituatie, zoals bedoeld in artikel 11, eerste lid van de EU-verordening wordt nu een beroep gedaan op de bevoegdheidsgrondslagen die het staatsnoodrecht biedt, zoals de Distributiewet. Bij grootschalige gastekorten die leiden tot een noodsituatie, is het wenselijk om in de reguliere wet- en regelgeving te voorzien in een bevoegdheidsgrondslag voor het treffen van verplichtende maatregelen. Een hiertoe strekkend wetsvoorstel is in voorbereiding.

1. Definitie van crisisniveaus

1.1 Algemeen

De EU-verordening heeft als doel de gasleveringszekerheid veilig te stellen. Vanuit dat perspectief geldt deze verordening als belangrijkste kader voor dit BH-G. De EU-verordening introduceert diverse maatregelen om een goede en continue werking van de interne markt voor gas te waarborgen. Ook regelt de EU-verordening de instelling van een aantal mechanismen – waaronder het solidariteitsmechanisme (artikel 13 van de EU-verordening) – waarmee het de lidstaten verplicht om regelingen op het gebied van gasleveringszekerheid met elkaar te sluiten.

Zo verplicht de EU-verordening de bevoegde instanties uit de lidstaten onder meer tot het opstellen van een noodplan om de effecten van een verstoring van de gaslevering weg te nemen dan wel te beperken (artikel 8, tweede lid 2, onderdeel b, van de EU-verordening).⁵ In artikel 10, eerste lid, van de EU-verordening staan de onderwerpen opgesomd die het noodplan – per crisisniveau ('vroegtijdige waarschuwing', 'alarm' en 'noodsituatie') – dient te adresseren. Daarbij gaat het onder meer om de:

- Rollen en verantwoordelijkheden van betrokkenen en belanghebbenden.
- Technische en juridische regelingen om onnodig gasverbruik door afnemers die op het gasdistributie- of transmissienet aangesloten zijn maar geen beschermde afnemers zijn, te voorkomen.
- De maatregelen en acties die worden genomen om de mogelijke gevolgen van een verstoring van de levering te beperken.
- Samenwerking met andere lidstaten (regionale hoofdstukken per risicogroep) en de uitvoering van het solidariteitsmechanisme; en toegankelijkheid van informatie, informatiestromen en rapportageverplichtingen.

1.2 Crisisniveaus

In artikel 11, eerste lid, van de EU-verordening wordt een onderscheid gemaakt in de volgende drie crisisniveaus:

- a. Niveau van vroegtijdige waarschuwing ("*vroegtijdige waarschuwing*"): wanneer uit concrete, ernstige en betrouwbare informatie blijkt dat er zich een gebeurtenis kan voordoen die de gasleveringssituatie aanzienlijk kan doen verslechteren en kan leiden tot het ontstaan van een alarm- of een noodsituatieniveau; het niveau van vroegtijdige waarschuwing kan worden geactiveerd door een mechanisme voor vroegtijdige waarschuwing.
- b. Alarmniveau ("*alarm*"): wanneer er zich een verstoring van de gaslevering of een uitzonderlijk hoge gasvraag voordoet die de gasleveringssituatie aanzienlijk doet verslechteren, maar de markt nog in staat is deze verstoring of vraag op te vangen zonder gebruik te moeten maken van niet-marktgebaseerde maatregelen.

⁵ De verordening schrijft tevens voor om een nationaal risico-assessment en een preventief actieplan te schrijven. Daarnaast worden ook in risicogroepen 'regionale' risico-assessments en regionale hoofdstukken van het preventieve actieplan en noodplan geschreven.

- c. Noodsituatieniveau ("noodsituatie"): wanneer zich een uitzonderlijk hoge gasvraag, een aanzienlijke verstoring van de gaslevering of een andere aanzienlijke verslechtering van de gasleveringssituatie voordoet, en alle relevante marktgebaseerde maatregelen zijn toegepast maar de gaslevering niet volstaat om aan de resterende gasvraag te voldoen en er dus bijkomend ook niet-marktgebaseerde maatregelen moeten worden genomen, met name om gasleveringen aan beschermde afnemers overeenkomstig artikel 6 van de EU-verordening veilig te stellen.

1.3 Bevoegd gezag

De minister voor K&E is de bevoegde instantie voor de nationale gasvoorziening. In artikel 52ab, eerste lid, van de Gaswet is de Minister van Economische Zaken en Klimaat aangewezen als bevoegde instantie als bedoeld in artikel 3, tweede lid, van de EU-verordening. Door de portefeuillevverdeling tussen de bewindspersonen in het kabinet is de Minister voor Klimaat en Energie op het moment van vaststelling van dit BH-G voor dit onderwerp evenwel de verantwoordelijk en bevoegd bewindspersoon.⁶ De Minister voor K&E is daardoor verantwoordelijk voor de afkondiging van elk van de crisisniveaus bedoeld in artikel 11, eerste lid, van de EU-verordening en de voor elk niveau te volgen procedures voor die afkondigingen. De Directeur-Generaal Klimaat & Energie (DG K&E) treedt op als crisismanager gas en elektriciteit (CGE) namens de minister van EZK. De CGE zal vervolgens de Commissie en de direct omliggende lidstaten en het Nationaal Crisis Centrum (NCC) inlichten.

De minister voor K&E zal op grond van zijn wettelijke bevoegdheden sturing moeten kunnen geven aan GTS en andere betrokken partijen, bijvoorbeeld over hoe te acteren bij crises in de gaslevering. De minister voor K&E kan dan bijvoorbeeld een opdracht geven om een niet-marktgebaseerde maatregel te nemen.

Indien het gastekort dusdanig langdurig en van dusdanige proporties is (of dreigt te worden) dat er sprake is van een noodsituatie in de zin van de EU-verordening dan kunnen er niet-marktgebaseerde maatregelen getroffen worden om de effecten van een dergelijke noodsituatie te bestrijden. De BH-G maatregelen zijn bedoeld om een tijdelijke oplossing bieden, waarna of de situatie weer normaal wordt (zoals voor de afkondiging van de noodsituatie) of er structurele maatregelen worden getroffen om de nieuwe situatie duurzaam het hoofd te bieden. Op dit moment voorziet de reguliere nationale wet- en regelgeving niet in voldoende bevoegdheden om in dit kader verplichtende maatregelen te treffen. Om dergelijke maatregelen te kunnen treffen kan in een noodsituatie evenwel gebruik worden gemaakt van de bevoegdheden die het staatsnoodrecht biedt (o.a. Distributiewet, Vorderingswet).

⁶ Op het moment dat er een nieuw kabinet aantreedt dient aan de hand van de portefeuillevverdeling te worden vastgesteld tot wiens portefeuille dit onderwerp behoort.

1.4 Beschermd afnemers en door solidariteit beschermd afnemers

Een belangrijk element is dat in het noodplan bijzondere aandacht dient uit te gaan naar de bescherming van bepaalde groepen afnemers, waaronder huishoudens en afnemers die essentiële sociale diensten verlenen. Artikel 2, vijfde lid, van de EU-verordening geeft een definitie hiervan:

5. "Beschermd afnemer": een huishoudelijke, op een gasdistributienet aangesloten afnemer en daarnaast, indien de betrokken lidstaat daartoe beslist, eventueel ook, voor zover de onder a) en b) bedoelde ondernemingen of diensten samen niet meer dan 20% van het totale jaarlijkse eindgebruik van gas in die lidstaat vertegenwoordigen:

- a) Kleine en middelgrote ondernemingen, op voorwaarde dat zij op een gasdistributienet zijn aangesloten;
- b) Essentiële sociale diensten, op voorwaarde dat zij op een gasdistributie- of -transmissienet zijn aangesloten;
- c) Stadsverwarmingsinstallaties, voor zover zij verwarming leveren aan huishoudelijke afnemers, kleine en middelgrote ondernemingen of essentiële sociale diensten, op voorwaarde dat deze installaties niet kunnen omschakelen op andere brandstoffen dan gas.

EU-lidstaten kunnen dus beslissen om kleine en middelgrote ondernemingen als beschermd aan te merken als zij samen met de als beschermd aangemerkte essentiële sociale diensten niet meer dan 20% van het totale jaarlijkse eindgebruik van gas in die lidstaat voor hun rekening nemen.

Voorts dienen de maatregelen uit het noodplan te verzekeren dat de levering aan zogenaamde door solidariteit beschermd afnemers zo lang mogelijk in stand blijft. Deze groep bestaat uit een deel van de afnemers die in een lidstaat als beschermd zijn gedefinieerd. Alleen ten behoeve van deze groep afnemers kan de lidstaat beroep doen op solidariteit van andere lidstaten voor de levering van gas. Volgens de definitie van artikel 2, zesde lid, van de EU-verordening:

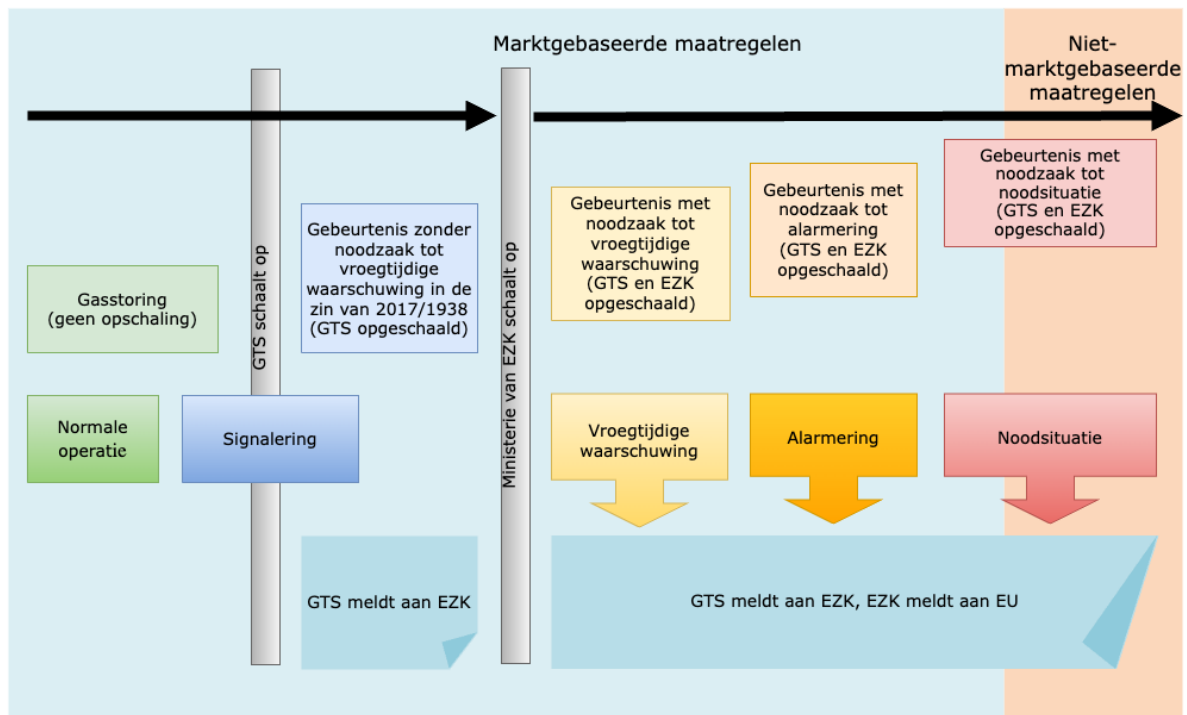
6. "Door solidariteit beschermd afnemer": een huishoudelijke, op een gasdistributienet aangesloten afnemer; het kan ook een of beide van de volgende inhouden:

- a) Stadsverwarmingsinstallaties, voor zover zij in de betrokken lidstaat beschermd afnemers zijn en uitsluitend voor zover zij huishoudelijke afnemers of essentiële sociale diensten van verwarming voorzien, met uitzondering van onderwijs- en overheidsdiensten, en/of
- b) Essentiële sociale diensten, voor zover zij in de betrokken lidstaat beschermd afnemers zijn, met uitzondering van onderwijs- en overheidsdiensten.

Nederland heeft nog niet gebruik gemaakt van de mogelijkheid om in lijn met de definitiebepaling naast huishoudelijke afnemers ook stadsverwarmingsinstallaties en essentiële sociale diensten aan te merken als door solidariteit beschermd afnemers. Op dit moment zijn alleen huishoudelijke afnemers aangemerkt als beschermd afnemers.

1.5 Crisisprocedures bij afkondiging van de crisisniveaus

Bij de bestrijding van een aanzienlijke verslechtering van de gaslevering (gascrisis met een noodzaak tot opschalen) kunnen verschillende processen worden onderscheiden. Hieronder worden de processen van signalering en het afkondigen van de crisisniveaus vroegtijdige waarschuwing, alarm en noodsituatie, beschreven. De crisisniveaus zijn schematisch weergegeven in Figuur 1. In de volgende paragrafen worden de crisisniveaus en procedures beschreven.

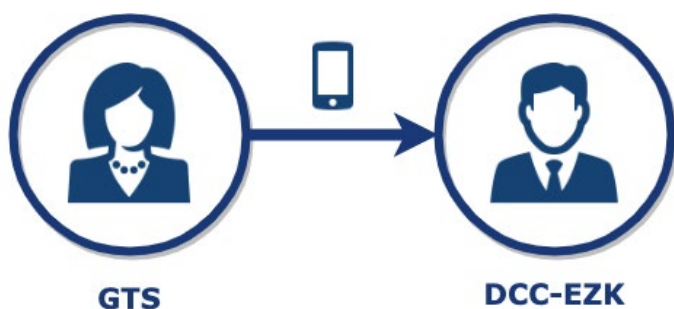
Figuur 1. Crisisniveaus en gerelateerde type maatregelen en meldingen aan de EU.

1.5.1 Signalering

Omdat de gasvoorziening een onderdeel is van de vitale infrastructuur, informeert GTS het Departementaal Crisiscentrum (DCC-EZK) over (dreigende) verstoringen van de gasvoorziening die ernstig genoeg zijn om er als landelijk netbeheerder voor op te schalen, ook als zij niet leiden tot het ontstaan van een alarm- of noodsituatieniveau. GTS informeert het DCC-EZK niet indien de situatie als kleinschalig en beheersbaar ingeschat wordt (reguliere gasstoringen). De maatregelen die door GTS worden genomen zijn marktgebaseerde maatregelen. GTS treft deze maatregelen op basis van zijn bevoegdheden op grond van de Transportcode Gas LNB. In deze situatie is er geen melding naar het Directoraat Generaal Energie van de Europese Commissie nodig.

Het ministerie van EZK is in deze fase op de hoogte van wat er speelt en kan alert reageren wanneer de situatie ernstiger wordt.

Het contact bij een signalering wordt in onderstaande figuur schematisch weergegeven.

Figuur 2. Schematische weergave signalering.

1.5.2 Vroegtijdige waarschuwing

Volgens artikel 11 van de EU-verordening is er een vroegtijdige waarschuwing nodig wanneer *uit concrete, ernstige en betrouwbare informatie blijkt dat er zich een gebeurtenis kan voordoen die de gasleveringssituatie aanzienlijk kan doen verslechteren en kan leiden tot het ontstaan van een alarm- of een noodsituatieniveau.*

GTS, of een andere instantie die dit identificeert, geeft in de hierboven geschetste situatie, bij (de dreiging van) een gascrisis, zo snel mogelijk een waarschuwing af aan het DCC-EZK en, via deze, aan de DG K&E in zijn rol als CGE.

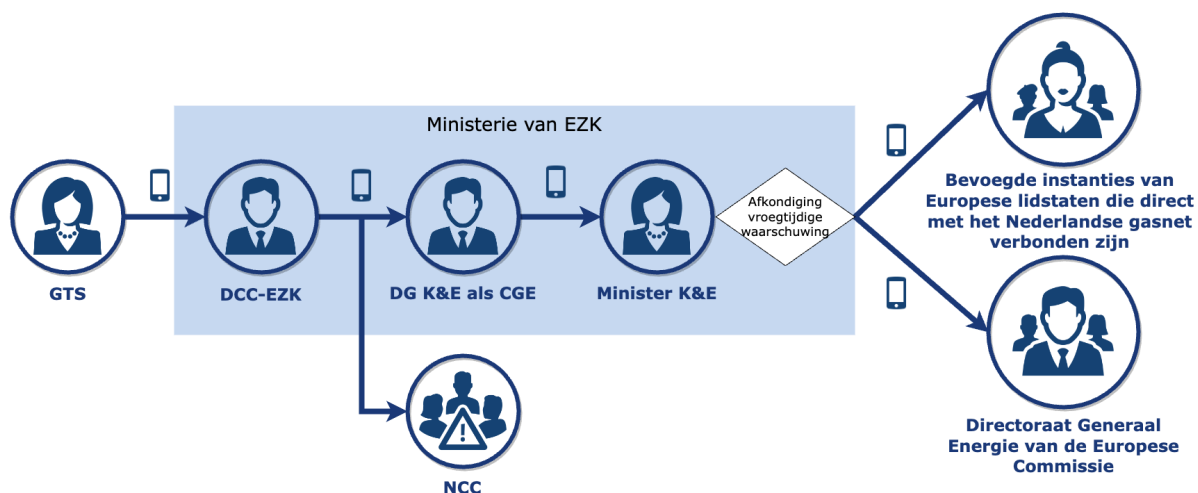
De minister voor K&E besluit, als bevoegde instantie, over het afkondigen van een crisisniveau vroegtijdige waarschuwing. Na het afkondigen van het niveau van vroegtijdige waarschuwing door MKE wordt dit via de CGE onverwijld gemeld aan het Directoraat Generaal Energie van de Europese Commissie en aan de bevoegde instanties van de lidstaten die met het Nederlandse gasnet verbonden zijn, namelijk Duitsland⁷ en België⁸. In het geval dat het gaat over laagcalorisch gas wordt ook de bevoegde instantie van Frankrijk geïnformeerd⁹.

Het contact in de fase van het crisisniveau vroegtijdige waarschuwing wordt in onderstaande figuur schematisch weergegeven:

⁷ In Duitsland is de bevoegde instantie Bundesnetzagentur (BNetzA).

⁸ In België is de bevoegde instantie de Algemene Directie Energie van de Federale Overheidsdienst Economie, K.M.O., Middenstand en Energie.

⁹ De bevoegde instantie in Frankrijk is het Ministère de la transition écologique et solidaire, Direction générale de l'énergie et du climat.

Figuur 3. Schematische weergave vroegtijdige waarschuwing

De melding van de vroegtijdige waarschuwing maakt dat het DG Energie van de Europese Commissie zo snel mogelijk op de hoogte is en de informatie-uitwisseling over de aanpak op Europees niveau vorm kan geven. Ook lidstaten zijn vroegtijdig op de hoogte en kunnen hun eigen maatregelen treffen ter voorbereiding op een aanzienlijke verslechtering van de gasleveringssituatie.

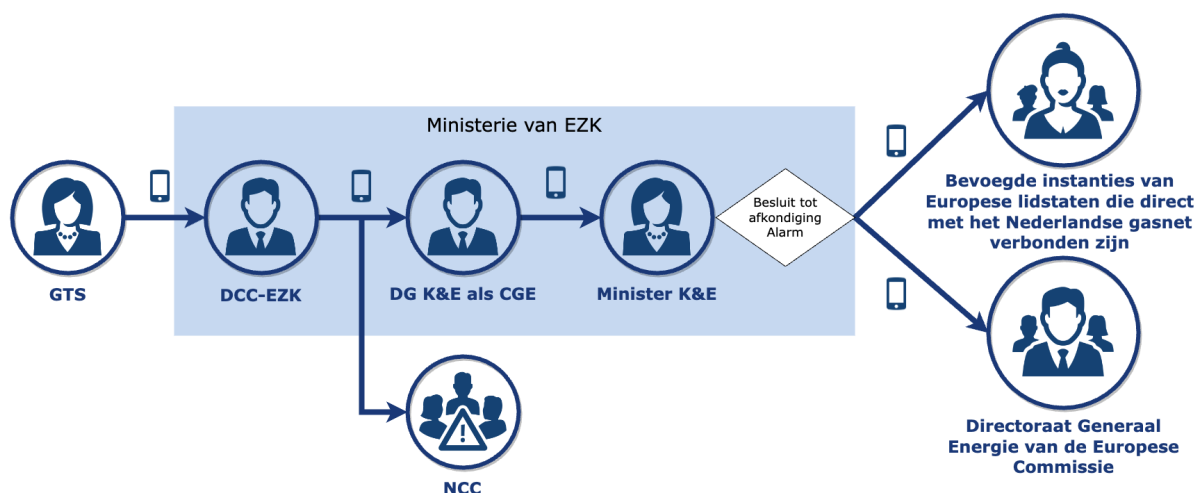
1.5.3 Alarm

Het alarmniveau is van toepassing wanneer er zich een gebeurtenis voordoet leidend tot een daadwerkelijke verstoring van de gaslevering of uitzonderlijk hoge gasvraag voordoet die de gasleveringssituatie aanzienlijk doet verslechteren, maar de markt nog in staat om deze verstoring of vraag op te vangen (artikel 11 van de EU-verordening).

GTS geeft in de hierboven geschetste situatie, in een alarmeringsfase, zo snel mogelijk een waarschuwing af aan het DCC-EZK en, via deze, aan de DG K&E in zijn rol als CGE.

De minister voor K&E besluit, als bevoegde instantie, over het afkondigen van een crisisniveau alarm. Na het afkondigen van het alarmniveau door MKE doet de CGE daarvan onverwijld melding aan het Directoraat Generaal Energie van de Europese Commissie en aan de bevoegde instanties in de lidstaten die direct met het Nederlandse gasnet verbonden zijn (Duitsland en België). GTS informeert via haar dispatchingcentrum de dispatchingcentra van netbeheerders van aangrenzende landen. In het geval dat het gaat over laagcalorisch gas wordt ook de bevoegde instantie van Frankrijk geïnformeerd.

Het contact in de fase van het crisisniveau alarm is hieronder schematisch weergegeven:

Figuur 4. Schematische weergave opschalen/afkondigen alarmniveau.

1.5.4 Noodsituatie

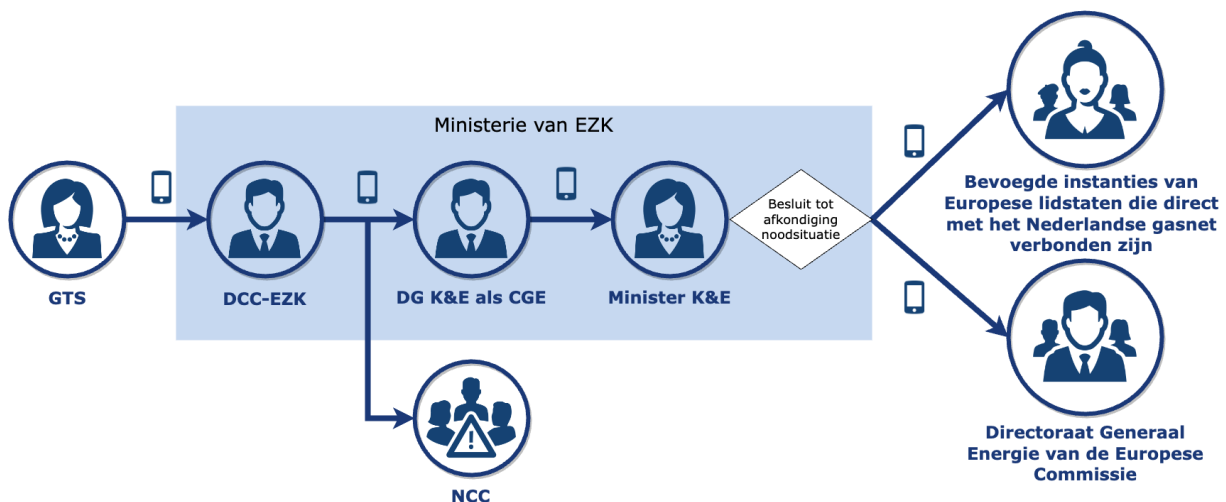
In een situatie waarbij er zich een uitzonderlijk hoge gasvraag, een aanzienlijke verstoring van de gaslevering of een andere aanzienlijke verslechtering van de gasleveringssituatie voordoet, en alle relevante marktgebaseerde maatregelen zijn toegepast maar de gaslevering niet volstaat om aan de resterende gasvraag te voldoen en er dus bijkomend ook niet-marktgebaseerde maatregelen moeten worden genomen, is er sprake van een gascrisis met noodzaak een tot het afroepen van een noodsituatie: een noodsituatie in de zin van de EU-verordening.

GTS brengt het DCC-EZK en, via deze, de DG K&E van de situatie op de hoogte. De minister voor K&E besluit, als bevoegde instantie, over het afkondigen van het crisisniveau noodsituatie. De DG K&E meldt vervolgens in zijn rol van CGE conform de EU-verordening de afkondiging van een crisisniveau noodsituatie aan het Directoraat-Generaal Energie van de Europese Commissie.

De bevoegde instanties in de Europese lidstaten die direct met het Nederlandse gasnet verbonden zijn, worden vervolgens ook onverwijld door de DG K&E op de hoogte gebracht. GTS informeert via haar dispatchingcentrum de dispatchingcentra van netbeheerders van aangrenzende landen. In het geval dat het gaat over laagcalorisch gas wordt ook de bevoegde instantie van Frankrijk geïnformeerd. Wanneer een oproep kan resulteren in een oproep tot bijstand van de Europese Unie, stelt de DG K&E ook het Emergency Response Coordination Centre (ERCC)¹⁰ in kennis.

Het contact in de fase van het crisisniveau noodsituatie is hieronder schematisch weergegeven:

¹⁰ Emergency Response Coordination Centre – ERCC, zie artikel 11 lid 2 van de Europese verordening.

Figuur 5. Schematische weergave afkondiging noodsituatieniveau.

1.6 Indicatoren voor afkondiging van de crisisniveaus

Een (dreigend) fysiek tekort aan gas kan het gevolg zijn van een verstoring in de gaslevering (aanbodzijde). Hierbij kan worden gedacht aan uitval van gasinfrastructuur, zoals een gasopslag, pijpleiding of Liquid Natural Gas (LNG)-terminal, of een geopolitieke oorzaak voor een onderbreking van het aanbod resulterend in een lager aanbod op de West-Europese markt. Een tekort kan ook het gevolg zijn van een uitzonderlijk hoge gasvraag, bijvoorbeeld tijdens een periode van extreme koude of als het gevolg van uitval van elektriciteitsproductie.

De gasleveringszekerheidssituatie wordt dus beïnvloed door enerzijds specifieke ontwikkelingen met een incidenteel en/of acuut karakter (zoals het falen van infrastructuur), en anderzijds door omstandigheden die een meer geleidelijke invloed hebben op de gasleveringszekerheid (de beschikbaarheid van voldoende gasvolume).

In het BH-G worden acht scenariodriviers onderscheiden aan de hand waarvan de aard en ernst van een (dreigend) tekort kan worden getypeerd. Vier drivers zijn met name bepalend voor het beoordelen of het noodzakelijk is om een crisisniveau af te kondigen (en zo ja, welk niveau):

1. Volume (resterende schaarste);
2. Urgentie (responstijd maatregelen);
3. Type verstoring (productie, transport, conversie, import); en
4. Type aardgas (hoog- of laagcalorisch).

De andere vier scenariodriviers zijn relevant voor het typeren van de impact van het gastekort:

5. Duur van de gascrisis;
6. Locatie van de bron (binnen- of buitenland);
7. Seizoen; en
8. Timing (ochtend/middag/avond/nacht)

In de fase 'normale bedrijfsvoering' wordt er voor de beoordeling van de omstandigheden op de gasmarkt gebruik gemaakt van informatie van GTS. Of er sprake is van een (dreigende) aanzienlijke verslechtering in de gasleveringssituatie wordt in de eerste plaats beoordeeld aan de hand van de vraag of er sprake is van een (dreigend) fysiek tekort aan gas in het systeem. De indicator die daarvoor gebruikt is het Systeem Balans Signaal (SBS). Deze geeft op uurbasis aan of het verwacht aanbod en vraag in balans zijn. GTS publiceert het SBS op haar website.¹¹

GTS zal bij de bestrijding van het tekort handelen binnen de mogelijkheden van de Transportcode Gas LNB, met als doel de gasleveringssituatie te balanceren.¹² Indien nodig zal GTS het ministerie van EZK op de hoogte brengen van de situatie. Dit noemen we een signalering.

Als er sprake is van een (dreigend) fysiek tekort aan gas wordt vervolgens beoordeeld of dit dreigende tekort dermate aanzienlijk en langdurig is dat dit kan leiden tot het ontstaan van een alarm- of een noodsituatieniveau. Op het moment dat een crisissituatie dreigt wordt de daartoe bestemde crisisstructuur in werking gesteld en wordt (afhankelijk van de ernst van de situatie) door GTS periodiek, wekelijks of dagelijks een beoordeling van de gasleveringssituatie gedeeld met de CGE.

De CGE zit een crisisteam voor waarin alle informatie en adviezen worden verzameld, integraal beoordeeld en waarin besluitvorming wordt voorbereid ten aanzien van het crisisniveau en de te nemen maatregelen. Het gaat daarbij om informatie en adviezen over de (verwachte) ontwikkeling van vraag en aanbod op de gasmarkt.

Hieronder volgt een gedetailleerde beschrijving van de informatievoorziening, op basis waarvan het zogenaamde 'departementaal totaalbeeld' wordt gevormd en het bevoegd gezag kan besluiten een bepaald crisisniveau af te kondigen en op basis waarvan besloten wordt tot de inzet van maatregelen.

1.7 Informatievoorziening

Informatie is tijdens een incident of crisis/noodsituatie essentieel om de juiste keuzes te kunnen maken. De benodigde informatie is in principe voor alle crisisteams bij de betrokken partijen (EZK & GTS) hetzelfde, maar kan verschillen in abstractieniveau en detailniveau. Waar het gaat om de **situatie** zelf, is ten minste informatie nodig over:

- Datum en tijdstip van de start van de ongewenste gebeurtenis.
 - Seizoen
 - Tijdstip op de dag
- Beschrijving ongewenste gebeurtenis
 - Locatie en situatie ter plekke
 - Type aardgas (hoog- of laagcalorisch)
 - Type ongewenste gebeurtenis: betrekking op import, transport, conversie of productie
 - Volume van het tekort

¹¹ [Systeem Balans Signaal \(SBS\)](#) op de website van GTS.

¹² Transportcode Gas LNB URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0037950/2023-03-11>.

- Oorzaak van de ongewenste gebeurtenis.
 - Binnenlands of buitenlands
 - Moedwillig of niet moedwillig
- Context van de ongewenste gebeurtenis.
 - Actuele gasvraag (volume, type)
 - Actuele export (volume, type) naar het buitenland
 - Eventuele bijzondere omstandigheden, zoals beperkingen in transportcapaciteit, met een oorzaak buiten de ongewenste gebeurtenis.
 - Status van de elektriciteitslevering.
- Effecten van de ongewenste gebeurtenis
 - Directe effecten (plaats van effecten, type afnemers dat geraakt wordt, schade, overlast, effecten op het transport- en distributienet)
 - Effecten van reeds genomen maatregelen (plaats van effecten, type afnemers die geraakt worden, schade, overlast, effecten op het transport- en distributienet)
 - Te verwachten effecten van maatregelen (plaats van effecten, type afnemers die geraakt worden, schade, overlast, effecten op het transport- en distributienet).

De meeste informatie over het incident zal bij GTS bekend zijn. GTS zal deze informatie (via de liaison) delen met het ministerie van EZK.

Waar het gaat om de **bestrijding van de situatie** is de volgende informatie gewenst:

- Inventarisatie betrokken teams en partijen
 - Welke partijen zijn betrokken?
 - Welke teams zijn opgeschaald bij deze partijen? En in welk opschalingsniveau?
- Genomen besluiten en adviezen. Welke besluiten zijn al genomen door de actieve teams?
- Maatregelen
 - Welke maatregelen zijn in gang gezet naar aanleiding van de genomen besluiten?
 - In welk stadium is de uitvoering van de maatregelen?

Tot slot kunnen **prognoses en adviezen** waardevolle informatie toevoegen in de besluitvorming. Het gaat hierbij vooral om prognoses inzake de ontwikkeling van het incident en de bestrijding ervan, en adviezen die volgen uit deze prognoses. Hierbij kan gedacht worden aan de urgentie, de verwachte duur van de verslechtering van de gaslevering en de verwachte inzet van menskracht en middelen.

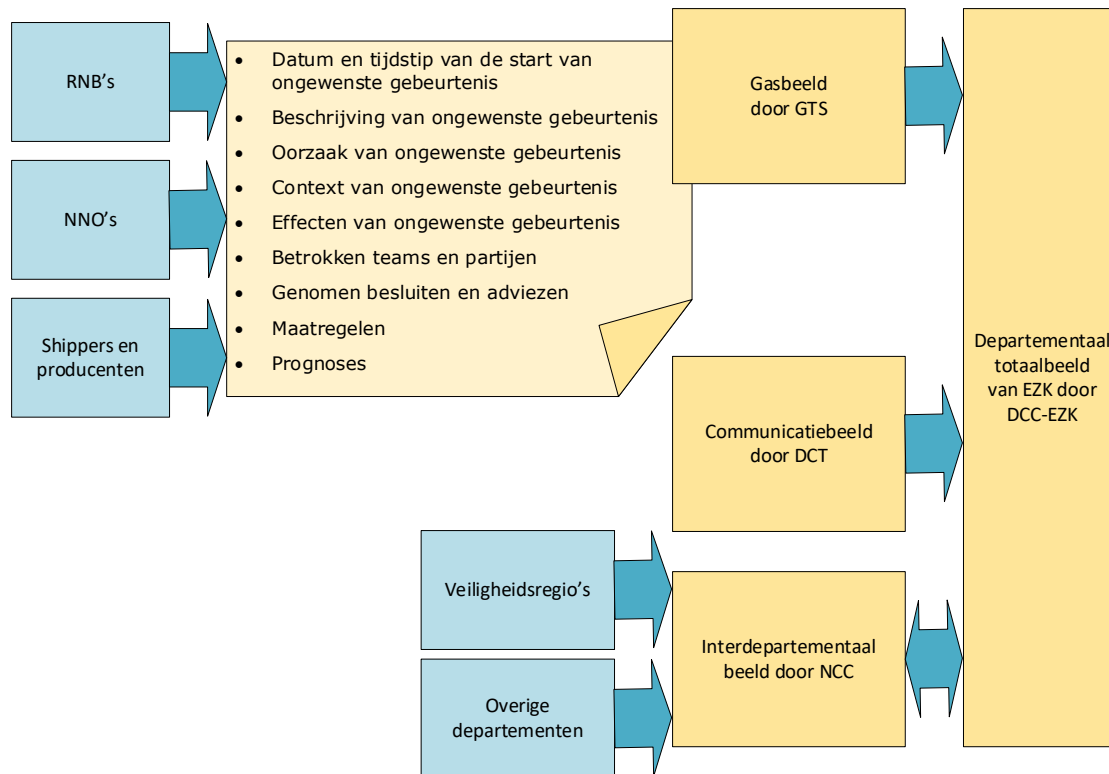
Prognoses

- Verwachte duur van de ongewenste situatie
- Verwachte duur en ontwikkeling van het volumetekort
- Verwachte duur van de effecten
- Verwachte effecten van besluiten en maatregelen
- Verwachte duur van het herstellen van de situatie
- Verwachte benodigde inzet van menskracht en middelen
- Verwachte knelpunten rond beschikbare menskracht en middelen

Veelal is de informatievoorziening bij een niveau alarm of noodsituatie in grote mate afhankelijk van het beeld dat GTS heeft van de situatie. GTS beschikt over informatie die nodig is om een inschatting te geven van de omvang, ernst en de verwachte duur van de situatie. Indien nodig kan

een deel van deze informatie ook bij andere partijen vandaan komen, zoals de beheerder van een LNG-terminal of gasberging.

Naast de informatie die door GTS verzameld wordt, wordt door EZK ook een communicatiebeeld en door NCC een nationaal beeld (ministeries, Veiligheidsregio, vitale infrastructuur) gemaakt. Deze twee beelden worden gebruikt voor het vormen van een departementaal totaalbeeld van de situatie. Dit is in Figuur 6 weergegeven:

Figuur 6. Vorming departementaal totaalbeeld.

De informatievoorziening van GTS naar het ministerie van EZK vindt plaats ongeacht het niveau van de situatie (vroegtijdige waarschuwing, alarmniveau of noodsituatieniveau).

De informatie zal via de crisisorganisatie van GTS doorgegeven worden aan het DCC-EZK en, via deze, aan de DG K&E. Het DCC verzamelt in zijn rol als informatiecoördinator de informatie van GTS en de verschillende onderdelen van EZK en verwerkt dit tot een departementaal totaalbeeld van de situatie. Dit totaalbeeld ondersteunt enerzijds de departementale besluitvorming en dient anderzijds als input voor interdepartementale besluitvorming in het Interdepartementaal Afstemmingsoverleg (IAO), de Interdepartementale Commissie Crisisbeheersing (ICCb) en de Ministeriële Commissie Crisisbeheersing (MCCb). Het departementaal totaalbeeld bestaat uit de hierboven weergegeven soorten informatie.

In artikel 14 van de EU-verordening is opgenomen welke gegevens tussen de betrokken aardgasbedrijven¹³ (zoals regionale Netbeheerders (RNB's), opslagbeheerders, beheerders van LNG-faciliteiten, programmaverantwoordelijken en producenten) en de bevoegde instantie van de betrokken lidstaat uitgewisseld worden in crisissituaties. In de praktijk zal dit verlopen via GTS naar DCC-EZK (zie hierboven). De betrokken aardgasbedrijven stellen dagelijks (of zoveel minder vaak of vaker als door betrokkenen is afgesproken) in het bijzonder de volgende informatie ter beschikking:

- De prognoses van de dagelijkse gasvraag en gaslevering voor de volgende drie dagen.
- De dagelijkse gasstroom op alle grensoverschrijdende entry- en exitpunten alsmede op alle punten die een productiefaciliteit, een opslaginstallatie of een LNG-terminal met het net verbinden
- De periode waarvoor gaslevering aan beschermde afnemers naar verwachting kan worden gewaarborgd.

¹³ Gasbedrijven zijn conform de Gaswet een netbeheerder, een gasopslagbedrijf, een LNG-bedrijf of een natuurlijke persoon of een rechtspersoon die de productie, de aankoop of de levering van gas verricht, maar geen eindafnemer van dit gas is.

2 Maatregelen per crisisniveau

2.1 Algemeen

De in het BH-G beschreven maatregelen kunnen worden ingezet als er - kort samengevat - sprake is van een (dreigend) langdurig fysiek gastekort. Het BH-G bevat voor ieder niveau van crisis een set maatregelen. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen marktgebaseerde en niet-marktgebaseerde maatregelen. Daarnaast wordt onderscheid gemaakt tussen maatregelen op vrijwillige basis en verplichtende maatregelen.

De verantwoordelijkheid voor het in balans houden van het gastransportnet - evenveel gas invoeren als onttrekken aan het gastransportnet - ligt bij de marktpartijen, inclusief GTS. Als het totale transportnet uit balans raakt, kunnen marktpartijen zelf ingrijpen door gas in te voeden of aan het transportnet te onttrekken. Indien dit onvoldoende effect heeft en de onbalans te ver oploopt, treedt een marktgericht correctiemechanisme in werking. GTS grijpt dan in met zogenaamde marktgebaseerde maatregelen op grond van de Transportcode Gas LNB (sectie 4.1.4.4 Acties met betrekking tot een noodsituatie¹⁴). Deze marktgebaseerde maatregelen staan beschreven in paragraaf 2.2 en hebben geen vaste volgorde. De marktgebaseerde maatregelen kunnen worden getroffen als onderdeel van normale bedrijfsvoering, maar ook tijdens de crisisniveaus vroegtijdige waarschuwing, alarm en noodsituatie.

Voor het bestrijden van een noodsituatie mag een lidstaat daarnaast ook gebruik maken van niet-marktgebaseerde maatregelen. Wat niet-marktgebaseerde maatregelen zijn wordt door de EU-verordening niet gedefinieerd, wel is een indicatieve opsomming opgenomen in bijlage VIII bij de EU-verordening.¹⁵

Nederland heeft de niet-marktgebaseerde maatregelen ter bestrijding van de noodsituatie beschreven in een maatregelenladder opgenomen in paragraaf 2.5. De volgorde waarin de maatregelen ter bestrijding van een noodsituatie zijn opgenomen in de maatregelenladder bepaalt de volgorde waarin de maatregelen overwogen moeten worden. De maatregelen zijn geordend van de lichtste tot de zwaarste maatregel in termen van de maatschappelijke impact van de maatregel zelf en rekening houdend met de praktische uitvoerbaarheid van de maatregelen en randvoorwaarden vanuit de EU-verordening.

Het BH-G biedt hiermee inzicht en voorspelbaarheid in de manier waarop de verschillende niveaus van een gascrisis kunnen worden bestreden en welke maatschappelijke groepen wanneer effect ondervinden van de maatregelen. Afhankelijk van de situatie kunnen de crisisniveaus elkaar snel opvolgen in de tijd. Het is daarbij mogelijk dat de maatregelen op alle niveaus niet onderscheidenlijk zullen worden doorlopen.

¹⁴ Het gaat hier om een noodsituatie binnen de definitie van de Transportcode gas LNB en niet om een noodsituatie zoals het derde en hoogste crisisniveau genoemd in Verordening 2017/1938.

¹⁵ Verordening 2017/1938.

2.2 Normale bedrijfsvoering GTS

Balanceren

Het gasnetwerk van GTS moet voortdurend in balans zijn om het gas veilig en doelmatig te kunnen transporteren. 'In balans' wil zeggen dat het transportnet op de juiste druk blijft en dat er per saldo niet meer gas aan het net wordt onttrokken dan wordt ingevoerd of vice versa. GTS hanteert hiervoor een balanceringsregime. Als er een onbalans optreedt in het systeem, dan wordt een correctiemechanisme geactiveerd en wordt gas ge- of verkocht op de Within Day Markt van ICE Endex. We noemen dit een balanceeractie c.q. Within-Day-Balancing-Action (WDBA). De manier waarop het balanceringsregime werkt staat in detail uitgelegd op de website van GTS.¹⁶

Signaleren

Omdat de gasvoorziening een onderdeel is van de vitale infrastructuur, informeert GTS het DCC-EZK over (dreigende) verstoringen van de gasvoorziening die ernstig genoeg zijn om er als landelijk netbeheerder voor op te schalen, ook als zij niet nog niet leiden tot het ontstaan van een alarm- of noodsituatieniveau. Dit noemen we een signalering.

Als er sprake is van een tijdelijke ongewenste reductie of onderbreking in de levering van gas en het balanceringsregime onvoldoende haar werk doet kan GTS maatregelen treffen die vallen binnen de gebruikelijke marktmechanismen om vraag en aanbod op elkaar af te stemmen. GTS maakt een inschatting van de beheersbaarheid (zoals de omvang en duur van de onderbreking) en de effecten van toepassing van de maatregelen uit de transportcode. Een verstoring van de balans op het gastransportnet wordt dus niet meteen van zo'n orde ingeschat dat er moet worden opgeschaald naar één van de crisisniveaus uit de EU-verordening.

Bij een verslechtering van de gaslevering zal GTS intern kunnen opschalen naar een hoger crisisniveau. GTS heeft in het Business Continuity Plan vastgelegd wanneer op- en afgeschaald wordt. Het Strategisch Crisisteam (SCT) en het Tactisch Crisisteam (TCT) kunnen vanaf een gasstoring (signaleringssituatie) opgeschaald zijn.

Op het moment dat GTS een signaal geeft aan het ministerie van EZK over de leveringssituatie wordt deze situatie door GTS nog beheersbaar geacht, mede door het nemen van marktgebaseerde maatregelen. Er is dan nog geen melding nodig naar het Directoraat-Generaal Energie van de Europese Commissie. Het ministerie van EZK is in deze fase op de hoogte van wat speelt en kan snel reageren wanneer de situatie ernstiger wordt. Eventueel kan de minister voor Klimaat en Energie alvast extra maatregelen treffen, zoals het (opnieuw) laten uitvoeren van crisisoefeningen en het opstellen van actuele scenario's. Ook is het mogelijk om extra in te zetten op energiebesparing in het kader van regulier beleid. Dit zijn acties buiten het BH-G om.

De marktgebaseerde maatregelen die GTS ter beschikking heeft, staan hieronder beschreven en hebben geen vaste volgorde. Ze worden aangeduid met de lettercode TC, wat staat voor transportcode. Deze maatregelen worden in beginsel kortdurend ingezet om het gastransportnet operationeel te houden. GTS zal zoveel mogelijk trachten te voorkomen (in andere woorden: alleen

¹⁶ Gasunie Transport Services: [Balanceringsregime > Gasunie Transport Services](#).

in uiterste noodzaak gebruiken) dat deze maatregelen getroffen (moeten) worden aangezien ze een beperking van de levering aan marktpartijen (zowel eindgebruikers als export, exclusief het gebruik van bergingen door marktpartijen) tot gevolg kunnen hebben. Het heeft altijd de voorkeur dat de markt en het bijbehorende balancerings-mechanisme in stand blijven, dan wel met aangepaste omvang.

Bij een langdurige verstoring van de levering van gas, kunnen de maatregelen uit de Transportcode gas LNB meer structureel van aard worden. Het is aan de ACM om te beoordelen of GTS nog handelt binnen haar bevoegdheden in de Transportcode gas LNB. In principe mag GTS haar bevoegdheden uit de Transportcode gas LNB blijven inzetten zo lang er zich een "noodsituatie" voordoet in de zin van artikelen 4.1.4.1 of 4.1.4.5 van de Transportcode gas LNB. Het is derhalve mogelijk voor GTS om onderstaande marktgebaseerde maatregelen ook te treffen als een van de crisisniveaus 'vroegtijdige waarschuwing', 'alarm', en 'noodsituatie' door de minister voor Klimaat & Energie is afgekondigd.

Maatregel TC.1 Inzet van eigen of gecontracteerde middelen van GTS	
Beschrijving	GTS levert gas uit eigen middelen of uit middelen die gecontracteerd zijn bij derden.
Belangrijkste betrokken actoren	GTS Aardgasleverancier(s)
Te volgen procedures	GTS zet eigen middelen in of maakt gebruik van middelen die gecontracteerd zijn bij derden (bijvoorbeeld een contract met een berging).
Verwachte bijdrage	Eigen middelen van GTS kunnen worden ingezet voor zover er een aardgasvoorraad beschikbaar is. Aardgasleveranciers zijn verplicht (voor zover dat in de contracten met GTS is vastgelegd) de instructie(s) op te volgen. Met deze maatregelen tracht GTS de fysieke balans in het gasnet voor zover mogelijk te handhaven. De door GTS gecontracteerde middelen zullen niet altijd gegarandeerd resultaat leveren, omdat ze niet altijd een bindend karakter kennen.
Informatiestromen	Instructie van GTS aan aardgasleverancier(s).

Maatregel TC.2	
Vrijblijvend verzoek aan Neighbouring Network Operators (NNO's) om vrijwillig extra gas te leveren of minder gas uit Nederland af te nemen	
Beschrijving	GTS verzoekt Neighbouring Network Operators (NNO's) vrijblijvend om vrijwillig extra gas te leveren of minder gas uit Nederland af te nemen.
Belangrijkste betrokken actoren	GTS Aardgasleverancier(s) NNO's
Te volgen procedures	- GTS verzoekt NNO's tijdelijk extra gas te leveren (lenen) of minder uit Nederland af te nemen. - Indien het balanceersysteem niet meer normaal kan functioneren, wordt het balanceermechanisme opgeschort.
Verwachte bijdrage	NNO's zullen mogelijk tijdelijk extra gas willen leveren (lenen) of minder willen afnemen op vrijwillige basis. Met deze maatregel tracht GTS de fysieke balans in het gasnet voor zover mogelijk te handhaven. De kans dat deze maatregel effect heeft is beperkt. Als er een tekort is aan gas in NL en niet bij de buurlanden zal er wanneer de markt nog werkt, vanzelf extra gas naar NL stromen vanwege het acteren van de marktpartijen. Als dit niet gebeurt zal er ook in de omliggende landen een tekort aan gas zijn.
Informatiestromen	Vrijblijvend verzoek aan NNO's door GTS.

Maatregel TC.3	
Vrijblijvend verzoek aan programmaverantwoordelijken om vrijwillig meer gas in te voeden	
Beschrijving	GTS verzoekt programmaverantwoordelijken meer (hoogcalorisch) gas in te voeden. Dit kan wanneer GTS ziet dat programmaverantwoordelijken nog niet hun maximale gecontracteerde transportcapaciteit benutten en er mogelijk extra invoeding mogelijk is. Het balanceerregime blijft hierbij functioneren. Deze maatregel is gebaseerd op vrijwillige bijdragen van de programmaverantwoordelijken.
Belangrijkste betrokken actoren	- GTS - Programmaverantwoordelijken met contracten op fysieke entypunten
Te volgen procedures	GTS verzoekt één of meer programmaverantwoordelijken om additioneel gas in te voeden vanuit bergingen, grenspunten, productiepunten of LNG en dit gas te vermarkten.
Verwachte bijdrage	Aangezien het een verzoek tot extra levering/vermarkting betreft, is de bijdrage afhankelijk van de bereidheid en mogelijkheid van partijen om extra gas in te voeden. De bijdrage is waarschijnlijk gering, aangezien partijen uit eigen beweging al tot maximale benutting van hun mogelijkheden zullen zijn overgegaan vanwege hoge marktprijzen.
Informatiestromen	Vrijblijvend verzoek van GTS aan programmaverantwoordelijken op bergingen, grenspunten, productiepunten of LNG-installaties.

Maatregel TC.4	Instructies betreffende installaties voor de opslag van gas of LNG en op binnenlandse entriepunten van het landelijk gastransportnet
Beschrijving	GTS geeft een aanwijzing af tot het stoppen met vullen van dan wel leveren vanuit de voorraden in gasopslagen of tot het leveren vanuit productiebronnen die nog niet maximaal leveren. Deze aanwijzing wordt gegeven aan programmaverantwoordelijken die gas hebben opgeslagen of die nog extra gas kunnen leveren uit de binnenlandse productiebronnen.
Te volgen procedures	• GTS • Programmaverantwoordelijken die gas hebben opgeslagen in gasopslagen • Programmaverantwoordelijken die nog extra gas kunnen leveren uit binnenlandse productiebronnen • GTS kan het proces van balanceren via de WDM (Within Day Market) op schorten. • GTS geeft een of meer programmaverantwoordelijken de instructie om additioneel een bepaalde hoeveelheid gas te leveren (dan wel te stoppen met het vullen van gasopslagen)
Verwachte bijdrage	Programmaverantwoordelijken zijn verplicht de instructie(s) op te volgen. Hiermee kan de balans weer worden hersteld. Afhankelijk van de oorsprong van de gascrisis zal GTS spaarzaam met deze maatregel om gaan. Indien de gascrisis mogelijk lang gaat duren betreft het hier namelijk mogelijk gas dat later tijdens de gascrisis niet gemist kan worden.
Informatiestromen	Instructie van GTS aan programmaverantwoordelijken.

2.3 Vroegtijdige waarschuwing

Volgens artikel 11 van de EU-verordening is er een vroegtijdige waarschuwing nodig wanneer *uit concrete, ernstige en betrouwbare informatie blijkt dat er zich een gebeurtenis kan voordoen die de gasleveringssituatie aanzienlijk kan doen verslechteren en kan leiden tot het ontstaan van een alarm- of een noodsituatieniveau.*

GTS, of een andere instantie die dit identificeert, geeft in de hierboven geschetste situatie, bij (de dreiging van) een gascrisis, zo snel mogelijk een waarschuwing af aan het DCC-EZK en, via deze, aan de DG K&E in zijn rol van CGE. De Minister voor K&E is verantwoordelijk voor de afkondiging van het crisisniveau *vroegtijdige waarschuwing als* bedoeld in artikel 11, eerste lid, van de EU-verordening en de te volgen procedures.

Via de CGE krijgt het Directoraat Generaal Energie van de Europese Commissie onverwijld een vroegtijdige waarschuwing bij (de dreiging van) een gascrisis en worden de bevoegde instanties in de Europese lidstaten die direct met het Nederlandse gasnet verbonden zijn, onverwijld op de hoogte gebracht. In het geval dat het gaat over laagcalorisch gas wordt ook de bevoegde instantie van Frankrijk geïnformeerd.

Als het crisisteam oordeelt dat er sprake is van een aanzienlijk dreigend gastekort dat kan leiden tot een alarm- of noodsituatie dan wordt de leveringssituatie intensiever gemonitord. De maatregelen waarin het BH-G voor dit crisisniveau voorziet betreft een informatieverplichting voor aardgasbedrijven en een eerste oproep tot vermindering energieverbruik. Deze maatregelen worden, overeenkomstig het eerste crisisniveau van de verordening, aangeduid met de letter A (bijvoorbeeld A.1). Het doel van maatregel A.1 is om snel verdergaande besluitvorming (opschalen in crisisniveau) te kunnen voorbereiden als de gasleveringssituatie daar aanleiding toe geeft. Maatregel A.2 heeft twee doelen: met een oproep tot vermindering van aardgas- en elektriciteitsgebruik wordt in deze fase enerzijds de gehele samenleving geïnformeerd over de gasleveringssituatie en betrokken bij de bestrijding van een (dreigend) gastekort, anderzijds wordt een beroep gedaan op het besparingspotentieel van de hele samenleving.

Maatregel A.1	Informatie delen
Beschrijving	Volgens artikel 14.1 van de EU-verordening dienen de betrokken gasbedrijven aan de bevoegde instantie dagelijks informatie ter beschikking te stellen: • De prognoses van de dagelijkse gasvraag en gaslevering voor de volgende drie dagen in miljoen m³ per dag (mcm/d). • De dagelijkse gasstroom, in miljoen m³ per dag (mcm/d), op alle grensoverschrijdende entry- en exitpunten alsmede op alle punten die een productiefaciliteit, een opslaginstallatie of een LNG-terminal met het net verbinden. • De periode, uitgedrukt in dagen, waarvoor gaslevering aan beschermde afnemers naar verwachting kan worden gewaarborgd.
Belangrijkste betrokken actoren	GTS DCC-EZK DG K&E/CGE Betrokken gasbedrijven
Te volgen procedures	GTS geeft in de hierboven geschetste situatie, bij (de dreiging van) een gascrisis, zo snel mogelijk de genoemde informatie door aan het DCC-EZK en, via deze, aan de DG K&E in zijn rol van CGE. GTS wordt hiertoe door de betrokken gasbedrijven van informatie voorzien of gebruikt hiervoor informatie die zij zelf ter beschikking heeft.
Verwachte bijdrage	Deze maatregel maakt dat de CGE zo snel mogelijk op de hoogte is van de relevante informatie en de informatie-uitwisseling over de aanpak van een gascrisis op Europees niveau vorm kan geven.
Informatiestromen	• Informatie van de betrokken gasbedrijven aan GTS. • Informatie van GTS aan DCC-EZK. • DCC-EZK geeft informatie door aan CGE.

Maatregel A.2	Eerste oproep tot vermindering energieverbruik
Beschrijving maatregel	Met de afkondiging van het crisisniveau vroegtijdige waarschuwing kan de minister voor K&E een eerste oproep doen aan afnemers van gas en elektriciteit, zoals huishoudens en bedrijven om minder energie te verbruiken, bijvoorbeeld door de verwarming lager te zetten. Het doel is tweeledig: Met een oproep tot vermindering van aardgas- en elektriciteitsgebruik wordt in deze fase enerzijds de gehele samenleving geïnformeerd over de gasleveringssituatie, anderzijds wordt een beroep gedaan op het besparingspotentieel van de hele samenleving. Dit is zinvol ter voorbereiding op de mogelijke afkondiging van meer impactvolle maatregelen zodra de situatie verslechtert, en draagt de maatregel naar verwachting zelf bij aan verbetering van de leveringssituatie omdat er gas wordt bespaard.
Belangrijkste betrokken actoren	• Minister voor K&E • Nationaal Crisiscentrum (NCC) • Nationaal Kernteam Crisiscommunicatie (NKC) • Landelijk Netbeheerder GTS • Regionale netbeheerders • TenneT • Aardgasproducenten • Landelijk Operationeel Coördinatiecentrum (LOCC) • Veiligheidsregio's
Beoordeling noodzaak	Deze maatregel wordt in geval van een gascrisis met noodzaak tot vroegtijdige waarschuwing altijd overwogen en kan meer dan eens worden genomen.
Uitvoeringsprocedure	Uitvoering De uitvoering van deze maatregel ligt bij de directie Communicatie (DC) van het ministerie van EZK in samenwerking met het NKC. Onderdeel hiervan is het coördineren van de communicatie van alle betrokken partijen waaronder in ieder geval GTS, regionale netbeheerders, TenneT, aardgasproducenten en veiligheidsregio's. De CGE zal beoordelen van wie de oproep tot vermindering van aardgasverbruik het beste uit kan gaan. Gezien het nationale belang ligt het in de rede dat de minister voor K&E een dergelijke oproep doet. Besluit Tot deze maatregel wordt besloten door de minister voor K&E, voorbereid door de voorzitter van het Departementaal Beleidsteam (DBT) van het ministerie van EZK in zijn rol als CGE.

Maatregel A.2	Eerste oproep tot vermindering energieverbruik
Verwachte bijdrage	Omvang van het effect De maatregel heeft effect op alle binnenlandse gasvraag. Het aandeel hiervan kan aanzienlijk zijn, zeker door de gasvraag van kleinverbruikers op een winterdag. De omvang is echter niet op voorhand te voorspellen. Zekerheid van het effect De maatregel zal meer effect hebben als er voldoende reactietijd is. Er moet namelijk een gedragsverandering plaatsvinden. Indien een dergelijke oproep nog niet eerder is uitgegaan, is de zekerheid van het effect ongewis.
Andere effecten	Omdat het een maatregel op vrijwillige basis is, zijn grote negatieve effecten niet waarschijnlijk.
Aansluiting bij artikel 11, zesde lid, van de EU-verordening	Gezien het vrijblijvende karakter van de maatregel wordt de interne markt niet onnodig beperkt. Deze maatregel heeft geen invloed op de gaslevering in een andere lidstaat of grensoverschrijdende toegang tot infrastructuur.
Informatiestromen	Deze maatregel wordt genomen op basis van informatie over de datum en het tijdstip van de start van de ongewenste gebeurtenis, de beschrijving, oorzaak, context en effecten van de ongewenste gebeurtenis, de betrokken teams en partijen, de genomen besluiten, maatregelen en adviezen, en de prognoses. Deze gegevens kunnen opgevraagd worden door GTS bij RNB's, NNO's, programmaverantwoordelijken en producenten. Deze informatie zal via de crisisorganisatie van GTS doorgegeven worden aan het DCC-EZK en, via deze, aan de DG K&E. Het DCC verzamelt in zijn rol als informatiecoördinator de informatie van GTS en de verschillende onderdelen van EZK en verwerkt dit tot een departementaal totaalbeeld van de situatie. Dit totaalbeeld ondersteunt enerzijds de departementale besluitvorming en dient anderzijds als input voor interdepartementale besluitvorming in het IAO, de ICCb en de MCCb.

2.4 Alarmniveau

Volgens artikel 11, eerste lid, onderdeel b, van de EU-verordening is er sprake van het alarmniveau wanneer er zich een verstoring van de gaslevering of een uitzonderlijk hoge gasvraag voordoet die de gasleveringssituatie aanzienlijk doet verslechteren, maar de markt nog in staat is deze verstoring of vraag op te vangen zonder gebruik te moeten maken van niet-marktgebaseerde maatregelen.

In een dergelijke situatie is GTS opgeschaald en zal zij binnen haar wettelijke taken voor de landelijke gasvoorziening marktgebaseerde maatregelen in gang zetten. Dit zijn dezelfde maatregelen als beschreven in paragraaf 2.2 onder normale bedrijfsvoering van GTS. Er zit wel een verschil in de intensiteit en de duur van de maatregelen die getroffen worden gedurende het crisisniveau alarm.

Tijdens het crisisniveau alarm dienen, net als tijdens het crisisniveau 'vroegtijdige waarschuwing' aardgasbedrijven aan de bevoegde instanties dagelijks informatie ter beschikking te stellen o.b.v. artikel 14, eerste lid, van de EU-verordening. De maatregelen die specifiek ingezet kunnen worden tijdens het crisisniveau alarm zijn aangeduid met de letter B, overeenkomstig met de verordening.

Daarnaast kan de minister voor K&E ervoor kiezen om de maatregelen die getroffen kunnen worden in een noodsituatie alvast voor te bereiden. Op die manier wordt de responstijd verkort (de noodzakelijke tijd tussen het besluit tot inzet van een maatregel en het moment dat effect wordt gesorteerd met die maatregel). Een goed voorbeeld hiervan is maatregel C.4 Besparingstender (zie verder paragraaf 2.5).

Maatregel B.1	Extra oproep tot vermindering energieverbruik
Beschrijving maatregel	Met de afkondiging van het crisisniveau alarm kan de minister voor K&E aan afnemers van gas en elektriciteit, zoals huishoudens en bedrijven een volgende oproep doen aan afnemers om minder energie te verbruiken. Het doel is tweeledig: Enerzijds wordt met een oproep tot vermindering aardgas- en elektriciteitsgebruik de gehele samenleving (nogmaals) geïnformeerd over de gasleveringssituatie. Dat is zinvol ter voorbereiding op de mogelijke afkondiging van meer impactvolle maatregelen zodra de situatie verslechtert. Anderzijds draagt de maatregel naar verwachting zelf bij aan verbetering van de leveringssituatie omdat er gas wordt bespaard.
Belangrijkste betrokken actoren	• Minister voor K&E • Nationaal Crisiscentrum (NCC) • Nationaal Kernteam Crisiscommunicatie (NKC) • Landelijk Netbeheerder GTS • Regionale netbeheerders • TenneT • Aardgasproducenten • Landelijk Operationeel Coördinatiecentrum (LOCC) • Veiligheidsregio's
Beoordeling noodzaak	Deze maatregel wordt in geval van een gascrisis met noodzaak tot het afkondigen van een alarmniveau altijd overwogen en kan meer dan eens worden genomen.
Uitvoeringsprocedure	Uitvoering De uitvoering van deze maatregel ligt bij de directie Communicatie (DC) van het ministerie van EZK in samenwerking met het NKC. Onderdeel hiervan is het coördineren van de communicatie van alle betrokken partijen waaronder in ieder geval GTS, regionale netbeheerders, TenneT, aardgasproducenten en veiligheidsregio's. De CGE zal beoordelen van wie de oproep tot vermindering van aardgasverbruik het beste uit kan gaan. Gezien de oplopende urgentie en het nationale belang is het waarschijnlijk dat de minister voor K&E of de minister-president een dergelijke extra oproep doet. Besluit Tot deze maatregel wordt besloten door de minister voor K&E, voorbereid door de voorzitter van het Departementaal Beleidsteam (DBT) van het ministerie van EZK in zijn rol als CGE.

Maatregel B.1	Extra oproep tot vermindering energieverbruik
Verwachte bijdrage	Omvang van het effect De maatregel heeft effect op alle binnenlandse gasvraag. Het aandeel hiervan kan aanzienlijk zijn, zeker door de gasvraag van kleinverbruikers op een winterdag. De omvang is echter niet op voorhand te voorspellen. Zekerheid van het effect De maatregel zal meer effect hebben als er voldoende reactietijd is. Er moet namelijk een gedragsverandering plaatsvinden. Indien een dergelijke oproep nog niet eerder is uitgegaan, is de zekerheid van het effect ongewis.
Andere effecten	Omdat het een maatregel op vrijwillige basis is, zijn grote negatieve effecten niet waarschijnlijk.
Aansluiting bij artikel 11, zesde lid, van de EU-verordening	Gezien het vrijblijvende karakter van de maatregel wordt de interne markt niet onnodig beperkt. Deze maatregel heeft geen invloed op de gaslevering in een andere lidstaat of grensoverschrijdende toegang tot infrastructuur.
Informatiestromen	Deze maatregel wordt genomen op basis van informatie over de datum en het tijdstip van de start van de ongewenste gebeurtenis, de beschrijving, oorzaak, context en effecten van de ongewenste gebeurtenis, de betrokken teams en partijen, de genomen besluiten, maatregelen en adviezen, en de prognoses. Deze gegevens kunnen opgevraagd worden door GTS bij RNB's, NNO's, programmaverantwoordelijken en producenten. Deze informatie zal via de crisisorganisatie van GTS doorgegeven worden aan het DCC-EZK en, via deze, aan de DG K&E. Het DCC verzamelt in zijn rol als informatiecoördinator de informatie van GTS en de verschillende onderdelen van EZK en verwerkt dit tot een departementaal totaalbeeld van de situatie. Dit totaalbeeld ondersteunt enerzijds de departementale besluitvorming en dient anderzijds als input voor interdepartementale besluitvorming in het IAO, de ICCb en de MCCb.

2.5 Noodsituatie

Volgens artikel 11, eerste lid, onderdeel c, van de EU-verordening is er sprake van een noodsituatie als zich een uitzonderlijk hoge gasvraag, een aanzienlijke verstoring van de gaslevering of een andere aanzienlijke verslechtering van de gasleveringssituatie voordoet, en alle relevante marktgebaseerde maatregelen zijn toegepast maar de gaslevering niet volstaat om aan de resterende gasvraag te voldoen en er dus bijkomend ook niet-marktgebaseerde maatregelen moeten worden genomen, met name om gasleveringen aan beschermde afnemers veilig te stellen. Door het overwegen van deze maatregelen is er inherent sprake van een (dreigende) gascrisis.

Ook bij een noodsituatie dienen aardgasbedrijven aan de bevoegde instanties dagelijks informatie ter beschikking te stellen o.b.v. artikel 14, eerste lid, van de EU-verordening. Nadat de minister voor Klimaat & Energie het crisisniveau noodsituatie heeft afgekondigd kunnen verschillende maatregelen worden ingezet. Deze maatregelen worden in de EU-verordening 'niet-marktgebaseerde maatregelen' genoemd, en grijpen in op de gebruikelijke marktmechanismen.

Tabel 1 geeft de maatregelenladder weer: in welke volgorde maatregelen overwogen worden, geordend van de lichtste tot de zwaarste maatregel in termen van de maatschappelijke impact van de maatregel zelf en rekening houdend met de praktische uitvoerbaarheid van de maatregelen en randvoorwaarden vanuit de Europese verordening. De maatregelen die ingezet kunnen worden tijdens het crisisniveau noodsituatie worden aangeduid met de letter C (C.1), overeenkomstig met de verordening.

Maatregelenladder		Soort maatregel	Gericht op type afnemer
C.1	Noodoproep vermindering energieverbruik	Maatschappelijk	Alle afnemers
C.2	Verzoek aan buurlanden om minder gas af te nemen (overheid tot overheid)	Internationaal	Niet-Beschermde afnemers
C.3	Europese Commissie verzoeken om regionale noodsituatie uit te roepen	Internationaal	Niet-beschermde afnemers
C.4	Besparingstender	Juridisch/economisch	Niet-beschermde afnemers
C.5	Niet-beschermde afnemers (administratief) afschakelen	Juridisch	Niet-beschermde afnemers
C.6	Niet door solidariteit beschermde afnemers (administratief) afschakelen	Juridisch	Niet door solidariteit beschermde afnemers
C.7	Inroepen onderlinge solidariteit tussen EU-lidstaten	Internationaal	Niet door solidariteit beschermde buitenlandse afnemers

Maatregelenladder		Soort maatregel	Gericht op type afnemer
C.8	Door solidariteit beschermde afnemers (administratief) afschakelen	Juridisch	Door solidariteit beschermde afnemers
C.9	Een deel van het hoofd- of regionaal gasnet inclusief export technisch afsluiten	Technisch	Door solidariteit beschermde afnemers

Tabel 1: Maatregelenladder noodsituatie.

De minister voor K&E besluit tot de hierboven genoemde maatregelen wanneer dit nodig en passend is. Een noodsituatie kan zich voordoen op alle momenten in het jaar, en daarom kunnen niet-marktgebaseerde maatregelen ook te allen tijde worden ingezet als een crisissituatie daar aanleiding voor geeft. Als voor het treffen van de maatregel gebruik moet worden gemaakt van de bevoegdheden die het staatsnoodrecht biedt (d.w.z. wanneer de maatregel een verplichtend karakter heeft) is het de minister van EZK die de maatregelen daadwerkelijk treft. Dit betekent dat de minister voor K&E en de minister van EZK gezamenlijk besluiten tot inzet van een maatregel. De CGE bereidt hiertoe besluiten door de minister voor K&E en de minister van EZK voor.

Deze maatregelenladder dicteert de volgorde waarin ze zullen worden overwogen, van de eerste tot de laatste maatregel. Niet iedere maatregel zal echter mogelijk blijken bij alle soorten schaarsten. Dit kan onder meer komen door de urgentie van de gascrisis.

Welke crisismaatregelen ingezet worden, hangt mede af van aspecten zoals de aard van het gastekort, het type (hoogcalorisch of laagcalorisch gas), de omvang en de duur.

Maatregel C.1	Noodoproep vermindering energieverbruik
Beschrijving maatregel	Na of gelijktijdig met de afkondiging van de het niveau noodsituatie kan de minister voor K&E een noodoproep doen aan alle afnemers (zowel huishoudens als bedrijven) om minder aardgas en elektriciteit te verbruiken. De minister voor K&E maakt gebruik van gerichte communicatiemiddelen, zoals een publiekscampagne, om de gehele samenleving te informeren over de ernst van de gasleveringssituatie. Het doel van een noodoproep is tweeledig: ten eerste dient het aardgasverbruik te worden verminderd, waarmee de leveringssituatie verbetert. Ten tweede wordt de samenleving meegenomen in de mogelijkheid dat meer ingrijpende maatregelen noodzakelijk zijn zodra de situatie verslechtert. In eerdere fases kunnen al oproepen zijn gedaan om het gas- en elektriciteitsverbruik te verminderen. Daarom is deze maatregel geformuleerd als noodoproep, een dringend verzoek om gas te besparen, anders zullen er mogelijk ingrijpendere maatregelen genomen moeten worden.
Belangrijkste betrokken actoren	• Minister voor K&E • Nationaal Crisiscentrum (NCC) • Nationaal Kernteam Crisiscommunicatie (NKC) • Landelijk Netbeheerder GTS • Regionale netbeheerders • TenneT • Aardgasproducenten • Landelijk Operationeel Coördinatiecentrum (LOCC) • Veiligheidsregio's
Beoordeling noodzaak	Deze maatregel kan in een noodsituatie te allen tijde worden overwogen en kan meer dan eens worden ingezet.
Uitvoeringsprocedure	Uitvoering De uitvoering van deze maatregel ligt bij de directie Communicatie (DC) van het ministerie van EZK in samenwerking met het NKC. Onderdeel hiervan is het coördineren van de communicatie van alle betrokken partijen waaronder in ieder geval GTS, regionale netbeheerders, TenneT, aardgasproducenten en veiligheidsregio's. De CGE bereidt het advies voor van wie de noodoproep tot vermindering van aardgasverbruik moet uitgaan. Gezien de urgentie ligt het in de rede dat op het allerhoogste niveau (door minister-president) een dergelijke noodoproep wordt gedaan. Besluit Tot deze maatregel wordt besloten door de minister voor K&E, voorbereid door de voorzitter van het Departementaal Beleidsteam (DBT) van het ministerie van EZK in zijn rol als CGE.

Maatregel C.1	Noodoproep vermindering energieverbruik
Verwachte bijdrage	Omvang van het effect Het effect van de maatregel is niet op voorhand te voorspellen. Dat heeft te maken met het gedrag van burgers dat afhankelijk is van bijvoorbeeld de gevoelde urgentie en omstandigheden zoals de temperatuur en de gasprijs. De maatregel heeft effect op alle binnenlandse gasvraag. Er is een aanzienlijk besparingspotentieel, gelet op het relatief grote aandeel van gasafname door kleingebruikers op een winterdag (veelal beschermde afnemers). Zekerheid van het effect Het effect van deze maatregel op de gasvraag is ongewis, omdat een dergelijke noodoproep nog niet eerder is gedaan.
Andere effecten	Omdat het een maatregel op vrijwillige basis is, zijn grote negatieve effecten niet waarschijnlijk.
Aansluiting bij artikel 11, zesde lid, van de EU-verordening	Gezien het vrijblijvende karakter van de maatregel wordt de interne markt niet onnodig beperkt. Deze maatregel heeft geen invloed op de gaslevering in een andere lidstaat of grensoverschrijdende toegang tot infrastructuur.
Informatiestromen	Deze maatregel wordt genomen op basis van informatie over de datum en het tijdstip van de start van de ongewenste gebeurtenis, de beschrijving, oorzaak, context en effecten van de ongewenste gebeurtenis, de betrokken teams en partijen, de genomen besluiten, maatregelen en adviezen, en de prognoses. Deze gegevens kunnen opgevraagd worden door GTS bij RNB's, NNO's, programmaverantwoordelijken en producenten. Deze informatie zal via de crisisorganisatie van GTS doorgegeven worden aan het DCC-EZK en, via deze, aan de DG K&E. Het DCC verzamelt in zijn rol als informatiecoördinator de informatie van GTS en de verschillende onderdelen van EZK en verwerkt dit tot een departementaal totaalbeeld van de situatie. Dit totaalbeeld ondersteunt enerzijds de departementale besluitvorming en dient anderzijds als input voor interdepartementale besluitvorming in het IAO, de ICCb en de MCCb.

Maatregel C.2	Verzoek aan buurlanden om minder gas af te nemen
Beschrijving maatregel	Als met de voorgaande maatregelen nog onvoldoende bereikt is om het gastekort op te vangen, kan de minister voor K&E andere lidstaten vragen om op vrijwillige basis de import van gas uit Nederland te beperken. Dit is een verzoek van overheid tot overheid. De maatregel kan een opmaat zijn voor het organiseren van een gecombineerd verzoek met meerdere lidstaten aan de EC om een regionale noodsituatie af te kondigen (maatregel 3).
Belangrijkste betrokken actoren	• Minister voor K&E • Lidstaten van de Europese Unie • Europese Commissie • Aangrenzende netbeheerders (NNO's) • Landelijk Netbeheerder GTS • NCC • NKC
Beoordeling noodzaak	Het verzoek aan buurlanden om minder gas af te nemen wordt altijd overwogen als 2^e trede van de maatregelenladder, maar kan ook op andere momenten worden gedaan, zolang de Europese Commissie nog geen regionale noodsituatie heeft afgekondigd. In dat laatste geval zal de EC op verzoek van de lidstaten namelijk een meer coördinerende rol in de gascrisis op zich nemen. In EU-verordening 1938/2017 is geregeld dat buurlanden verplicht zijn elkaar te helpen bij een gastekort, wanneer een land zelf alle beschikbare maatregelen heeft genomen om de door solidariteit beschermde afnemers te kunnen blijven voorzien van gas. In dit stadium is dit echter nog niet aan de orde, omdat de Nederlandse niet door solidariteit beschermde afnemers nog niet verplicht zijn afgeschakeld. Onderhavig verzoek aan buurlanden heeft tot doel de export naar het buitenland te beperken. Het verzoek kan leiden tot een oproep van de overheid van de buurlanden (aan met name niet beschermde afnemers) om vrijwillig minder gas af te nemen. Overigens mag Nederland, net alle andere lidstaten, geen maatregelen nemen die de gasstromen binnen de interne markt onnodig beperken en de gasleveringszekerheid in een andere lidstaat ernstig in gevaar brengen (artikel 11, zesde lid, onderdelen a en b, van de EU-verordening). Ook dient de grensoverschrijdende toegang tot infrastructuur (bijv. gasopslagen) gehandhaafd te blijven, voor zover dat technisch en uit oogpunt van veiligheid mogelijk is (artikel 11, zesde lid, onderdeel c, van de EU-verordening).

Maatregel C.2	Verzoek aan buurlanden om minder gas af te nemen
Uitvoeringsprocedure	Uitvoering De uitvoering van deze maatregel ligt bij het ministerie van EZK, in het bijzonder ligt de coördinatie bij het DAT. De vraag aan andere lidstaten om maatregelen te nemen ter reductie van Nederlandse export zal namens de minister voor K&E en via de bestaande contacten met de betreffende ministeries in de aangrenzende lidstaten verlopen. Het DCT is verantwoordelijk voor communicatie over deze maatregel. Besluit Tot deze maatregel wordt besloten door de minister voor K&E, voorbereid door de voorzitter van het DBT van het ministerie van EZK in zijn rol als CGE.
Verwachte bijdrage	Omvang van het effect Nederland is een belangrijk doorvoerland. In 2022 bedroeg de gemiddelde export in de winter ongeveer 112 mln. m³ per dag. Vooral de export naar Duitsland en België kan een groot deel van de gasvraag betreffen. De omvang van het effect van de maatregel is echter niet goed in te schatten, omdat de kans groot is dat buurlanden eenzelfde gascrisis doormaken. Eventuele gasbesparing komt dan ten goede aan de afnemers in de buurlanden zelf. Zekerheid van het effect Zonder formele afkondiging van de regionale noodsituatie door de EC betreft het verzoek tot minder gasafname aan buurlanden een vrijblijvend appèl op een vrijwillige bijdrage aan gasreductie. Dat betekent dat er geringe zekerheid is dat het gewenste effect optreedt.
Andere effecten	Het verminderen van de afname van aardgas door niet-beschermde afnemers in het buitenland, zal in veel gevallen neerkomen op het stilleggen van bedrijfsmatige processen. Dit leidt tot economische schade. Omdat lidstaten keuzevrijheid hebben in het treffen van (vrijwillige) maatregelen is de verwachte totale economische schade als gevolg van het verzoek van Nederland beperkt.
Aansluiting bij artikel 11, zesde lid, van de EU-verordening	Gezien het karakter van de maatregel (samenwerking met andere lidstaten) en de betrokkenheid van de Europese Commissie bij een regionale noodsituatie wordt de gaslevering in een andere lidstaat niet onnodig beperkt. Deze maatregel heeft geen invloed op de interne markt of grensoverschrijdende toegang tot infrastructuur.

Maatregel C.2	Verzoek aan buurlanden om minder gas af te nemen
Informatiestromen	Deze maatregel wordt genomen op basis van informatie over de datum en het tijdstip van de start van de ongewenste gebeurtenis, de beschrijving, oorzaak, context en effecten van de ongewenste gebeurtenis, de betrokken teams en partijen, de genomen besluiten maatregelen en adviezen, en de prognoses. Deze gegevens kunnen opgevraagd worden door GTS bij RNB's, NNO's, programmaverantwoordelijken en producenten. Deze informatie zal via de crisisorganisatie van GTS doorgegeven worden aan het DCC-EZK en, via deze, aan de CGE. Het DCC verzamelt in zijn rol als informatiecoördinator de informatie van GTS en de verschillende onderdelen van EZK en verwerkt dit tot een departementaal totaalbeeld van de situatie. Dit totaalbeeld ondersteunt enerzijds de departementale besluitvorming en dient anderzijds als input voor interdepartementale besluitvorming in het IAO, de ICCb en de MCCb.

Maatregel C.3	Verzoek aan EC om een regionale noodsituatie uit te roepen
Beschrijving maatregel	Als met de voorgaande maatregel nog onvoldoende bereikt is om het gastekort op te vangen, kan de minister voor K&E besluiten om de Europese Commissie te verzoeken om een regionale noodsituatie uit te roepen (artikel 12 EU-verordening). De EC zal op verzoek van de lidstaat (of lidstaten) een meer coördinerende rol in de gascrisis op zich nemen. Dat betekent dat er minder sprake is van vrijwilligheid tot het treffen van maatregelen gericht op afnamereductie in de buurlanden. Het doel is de gevolgen van de verstoring gezamenlijk met andere lidstaten op te vangen waardoor deze minder ingrijpend worden. In geval van een aanzienlijke verslechtering van de levering van laagcalorisch gas kan ook een regionale noodsituatie uitgeroepen worden in alle landen die deelnemen in de risicogroep Laagcalorisch gas.
Belangrijkste betrokken actoren	• Europese Commissie • Minister voor K&E • Lidstaten van de Europese Unie • Aangrenzende netbeheerders (NNO's) • Landelijk Netbeheerder GTS • NCC • NKC
Beoordeling noodzaak	Tot het moment dat de EC een regionale noodsituatie heeft uitgeroepen is de bereidheid van buurlanden om te helpen bij het bestrijden van een gascrisis gebaseerd op vrijwilligheid, en levert dus niet gegarandeerd op dat buurlanden minder gas afnemen. Ook hier geldt dat Nederland, net alle andere lidstaten, geen maatregelen mag nemen die de gasstromen binnen de interne markt onnodig beperken en de gasleveringszekerheid in een andere lidstaat ernstig in gevaar brengen (artikel 11, zesde lid, onderdelen a en b, van de EU verordening). Ook dient de grensoverschrijdende toegang tot infrastructuur (bijv. gasopslagen) gehandhaafd te blijven, voor zover dat technisch en uit oogpunt van veiligheid mogelijk is (artikel 11, zesde lid, onderdeel c, van de EU verordening).
Uitvoeringsprocedure	Uitvoering De uitvoering van deze maatregel ligt bij het ministerie van EZK, in het bijzonder ligt de coördinatie bij het DAT. De minister voor K&E doet het verzoek aan de Europese Commissie om een regionale noodsituatie uit te roepen. Het DCT is verantwoordelijk voor communicatie over deze maatregel. Besluit Tot deze maatregel wordt besloten door de minister voor K&E, voorbereid door de voorzitter van het DBT van het ministerie van EZK in zijn rol als CGE.

Maatregel C.3	Verzoek aan EC om een regionale noodsituatie uit te roepen
Verwachte bijdrage	Omvang van het effect Nederland is een belangrijk doorvoerland. In 2022 bedroeg de gemiddelde export in de winter ongeveer 112 mln. m3 per dag. Vooral de export naar Duitsland en België kan een groot deel van de gasvraag betreffen. De omvang van het effect is niet goed in te schatten, omdat de kans groot is dat buurlanden eenzelfde gascrisis doormaken en bovendien niet op voorhand duidelijk is hoe en welke reductieverplichtingen wordt opgelegd door de EC. Zekerheid van het effect Met een formeel afgekondigde regionale noodsituatie zijn de lidstaten meer gebonden aan het nemen van gasreductiemaatregelen en is de zekerheid van het effect groter.
Andere effecten	Het verminderen van de afname van aardgas door (met name niet-beschermde) afnemers in het buitenland, zal mogelijk neerkomen op het stilleggen van bedrijfsmatige processen. Dit leidt tot economische schade. Het is aan de EC en de overheden van andere lidstaten om een keuze te maken voor de inzet van (vrijwillige, stimulerende of verplichtende) maatregelen.
Aansluiting bij artikel 11, zesde lid, van de EU-verordening	Gezien het karakter van de maatregel (samenwerking met andere lidstaten) en de betrokkenheid van de Europese Commissie bij een regionale noodsituatie wordt de gaslevering in een andere lidstaat niet onnodig beperkt. Deze maatregel heeft geen invloed op de interne markt of grensoverschrijdende toegang tot infrastructuur.
Informatiestromen	Deze maatregel wordt genomen op basis van informatie over de datum en tijdstip van de start van de ongewenste gebeurtenis, de beschrijving, oorzaak, context en effecten van de ongewenste gebeurtenis, de betrokken teams en partijen, de genomen besluiten maatregelen en adviezen, en de prognoses. Deze gegevens kunnen opgevraagd worden door GTS bij RNB's, NNO's, programmamaverantwoordelijken en producenten. Deze informatie zal via de crisisorganisatie van GTS doorgegeven worden aan het DCC-EZK en, via deze, aan de CGE. Het DCC verzamelt in zijn rol als informatiecoördinator de informatie van GTS en de verschillende onderdelen van EZK en verwerkt dit tot een departementaal totaalbeeld van de situatie. Dit totaalbeeld ondersteunt enerzijds de departementale besluitvorming en dient anderzijds als input voor interdepartementale besluitvorming in het IAO, de ICCb en de MCCb.

Maatregel C.4	Besparingstender
Beschrijving maatregel	De besparingstender heeft tot doel om met behulp van een subsidiemaatregel bedrijven te stimuleren vrijwillig een reductie van de afname van gas van het gastransportnet te realiseren. Bij openstelling van de besparingstender kunnen gasafnemers een voorstel indienen waarin zij aangeven welk gasvolume zij besparen (minder afnemen) tegen welke vergoeding. Daarbij wordt een tender (veilingsysteem) gehanteerd. Dat betekent dat aan de aanvragen met de laagste prijsbieding per m³ aardgas subsidie wordt verleend. Afhankelijk van de ontwikkeling van vraag en aanbod gedurende de noodsituatie, kan de besparingstender meer dan eens worden ingezet.
Belangrijkste betrokken actoren	• Minister voor K&E • Landelijk Netbeheerder GTS • Rijksdienst voor Ondernemend Nederland • Gasafnemers
Beoordeling noodzaak	Deze maatregel wordt genomen wanneer voorgaande maatregelen die ingezet zijn (markt- en niet-marktgebaseerd) onvoldoende effect hebben gesorteerd. Het is de verwachting dat de besparingstender vooral geschikt is om in te zetten wanneer een gascrisis zich geleidelijk ontwikkelt, bijvoorbeeld als er een volumetekort dreigt aan het eind van de winterperiode als de gasbergingen leeg raken. Ook is denkbaar dat de besparingstender preventief wordt ingezet wanneer de crisissituatie daarom vraagt. De maatregel is minder geschikt ter bestrijding van een acute crisissituatie die ontstaat en waarbij snel een grote vraagreductie nodig is.
Uitvoeringsprocedure	Uitvoering De besparingstender kan tijdens het crisisniveau alarm worden voorbereid; de regeling wordt opengesteld en biedingen worden verzameld. Hierna kan, na afkondiging van een noodsituatie, op korte termijn de maatregel worden geëffectueerd. De besparingstender wordt uitgevoerd door Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Het DCT is verantwoordelijk voor communicatie over deze maatregel. Besluit De minister voor K&E neemt het besluit over de inzet van de besparingstender. Het besluit wordt voorbereid door het Departementaal Beleidsteam (DBT) van het ministerie van EZK.

Maatregel C.4	Besparingstender
Verwachte bijdrage	Omvang van het effect De omvang van het effect van de maatregel is afhankelijk van de hoogte van het totale subsidiebedrag en de gemiddelde prijs per bespaarde m³ gas. Daarbij is de inzet van de tender flexibel, het bespaarde volume en de prijs per m³ kunnen variëren om zo de omvang van de tender af te stemmen op de context van de crisis. Een rekenvoorbeeld op basis van een realistisch geacht scenario: Als in de subsidieregeling tijdelijke vermindering gasafname wordt uitgegaan van een streefwaarde van bijvoorbeeld 3 miljoen m³ aardgasbesparing per dag, dan leidt dat bij een gemiddeld bod van 2 euro per m³ (op basis van het veilingssysteem) gedurende 28 dagen tot de totale kosten van de regeling: € 168 mln. Het totale subsidiebudget en de maximale vergoeding per m³ zijn afhankelijk van de aard van de gascrisis en zullen bij een definitieve openstelling nader bepaald worden. Zekerheid van het effect Onbekend is hoeveel bedrijven een aanvraag zullen indienen. Er is geen ervaring met soortgelijke maatregelen. Wel kan gesteld worden dat de maatregel tot een tamelijk zekere afname van de gasvraag leidt conform de verleende subsidies.
Andere effecten	Het verminderen van de afname van aardgas door niet-beschermd afnemers, zal in veel gevallen neerkomen op het stilleggen van bedrijfsmatige processen. Omdat bedrijven keuzevrijheid hebben, gegeven de tender, is de verwachte totale economische schade door deze maatregel beperkt.
Aansluiting bij artikel 11, zesde lid, van de EU-verordening	Gezien het vrijblijvende karakter van de maatregel wordt de interne markt niet onnodig beperkt. Deze maatregel heeft waarschijnlijk beperkte tot geen invloed op de gaslevering in een andere lidstaat of grensoverschrijdende toegang tot infrastructuur.

Maatregel C.4	Besparingstender
Informatiestromen	Deze maatregel wordt genomen op basis van informatie over de datum en het tijdstip van de start van de ongewenste gebeurtenis, de beschrijving, oorzaak, context en effecten van de ongewenste gebeurtenis, de betrokken teams en partijen, de genomen besluiten maatregelen en adviezen, en de prognoses. Deze gegevens leveren RNB's, NNO's, programmaverantwoordelijken en producenten bij GTS aan. Deze informatie zal via de crisisorganisatie van GTS doorgegeven worden aan het DCC-EZK en, via deze, aan de DG K&E. Het DCC verzamelt in zijn rol als informatiecoördinator de informatie van GTS en de verschillende onderdelen van EZK en verwerkt dit tot een departementaal totaalbeeld van de situatie. Dit totaalbeeld ondersteunt enerzijds de departementale besluitvorming en dient anderzijds als input voor interdepartementale besluitvorming in het IAO, de ICCb en de MCCb.

Maatregel C.5	Niet-beschermd afnemers (administratief) afschakelen
Beschrijving maatregel	Als met de voorgaande maatregelen nog onvoldoende bereikt is om het gastekort op te vangen, worden niet-beschermd afnemers afgeschakeld. Dit afschakelen gebeurt administratief door het geven van een juridische aanwijzing (een verbod of gebod) aan een groep afnemers. Afnemers zijn zelf verantwoordelijk om minder gas af te nemen. Het administratief afschakelen van niet-beschermd afnemers is een zeer ingrijpende maatregel met vergaande gevolgen voor zowel de afnemers die moeten afschakelen als voor de economie en maatschappij als geheel. Om deze reden wordt de maatregel gefaseerd ingezet. Er worden in beginsel drie stappen onderscheiden om de beoogde reductiedoelstelling te realiseren: 1. Het verplicht verminderen van de afname van gas door alle niet-beschermd afnemers met 20%, ook wel de 'kaasschaaf' genoemd. 2. Het verplicht afschakelen van grootafnemers in bepaalde gas-intensieve sectoren op basis van een vooraf vastgesteld volgorde: sectoren met minder/meer economische en maatschappelijke ontwrichting zijn onderverdeeld in drie groepen. Deze stap wordt ook wel de 'sectorale afschakeling' genoemd. 3. Het afschakelen van <i>alle</i> niet-beschermd afnemers. Indien de concrete omstandigheden van een noodsituatie hiertoe aanleiding geven kan het noodzakelijk zijn om af te wijken van de hierboven beschreven stappen. Dit kan bijvoorbeeld inhouden dat er gezien de ernst en omvang van de noodsituatie een stap moet worden overgeslagen, maar kan in uitzonderlijke gevallen ook met zich brengen dat er op andere wijze dan thans voorzien invulling moet worden gegeven aan deze maatregel.
Belangrijkste betrokken actoren	• Minister voor K&E tezamen met minister van EZK (gebruik staatsnoodrecht) • Landelijk netbeheerder GTS • RVO • Regionale netbeheerders • Niet-beschermd afnemers • NCC • NKC • ACM • KvK

Maatregel C.5	Niet-beschermd afnemers (administratief) afschakelen
Beoordeling noodzaak	De maatregel is alleen gericht op niet-beschermd afnemers. Bij deze maatregel worden cruciale gasgestookte energiecentrales en de vitale processen volgens de rangschikking van de vitaliteitsbeoordeling zoveel mogelijk ontzien. ¹⁷
Uitvoeringsprocedure	Uitvoering Binnen de afschakelstrategie zal gekozen worden voor de minst ingrijpende maatregelen wanneer deze het doel kunnen behalen. Dit betekent dat niet automatisch alle stappen van de afschakelstrategie worden doorlopen (kaasschaaf, sectorale afschakeling, volledige afschakeling niet-beschermd gebruikers). Besluit Tot inzet van deze maatregel (of stappen binnen deze maatregel) wordt besloten door de minister voor K&E (bevoegde instantie op grond van EU-verordening) tezamen met de minister van EZK (bevoegd minister op grond van Distributiewet), voorbereid door het DBT van het ministerie van EZK. Toezicht De Autoriteit Consument en Markt (ACM) is in de conceptregeling aangewezen als toezichthouder op grond van de Distributiewet. Handhaving De minister voor K&E mandateert ACM om bestuursrechtelijk te handhaven. De handhaving van de naleving van deze regeling vindt plaats met behulp van bestuursrechtelijke herstelsancties en strafrechtelijke sancties.

¹⁷ <https://www.nctv.nl/onderwerpen/vitale-infrastructuur/overzicht-vitale-processen>

Maatregel C.5	Niet-beschermd afnemers (administratief) afschakelen
Verwachte bijdrage	Omvang van het effect Volledige uitvoering van de afschakelstrategie levert naar verwachting maximaal 2 miljoen m³ gasbesparing per uur op. Zekerheid van het effect De zekerheid van het effect van de afschakeling van niet-beschermd gebruikers is groot vanwege het dwingende karakter van de maatregel. Bij administratieve afschakeling is de kans op niet-naleving echter aanwezig. De gasgebruikers zijn immers zelf verantwoordelijk om minder gas af te nemen.
Andere effecten	Het verminderen van de afname van aardgas door niet-beschermd afnemers, zal in veel gevallen neerkomen op het stilleggen van bedrijfsmatige processen. Dit leidt tot economische schade. Gezien het dwingende karakter kan de economische schade aanzienlijk zijn, wegens het optreden van keteneffecten. Deze keteneffecten kunnen intra sectoraal, intersectoraal en grensoverschrijdend zijn. Het volledig uitvoeren van alle stappen van deze maatregel leidt tot het wegvallen van een aanzienlijk deel van het BBP gedurende een aantal dagen. Dit betekent dat de maatschappelijke kosten voor afschakeling per dag flink kunnen oplopen omdat een groot deel van de maatschappij en economie van Nederland stil komt te liggen. Vanzelfsprekend is de impact kleiner bij uitvoering van stap 1 en 2 van de afschakelregeling.
Aansluiting bij artikel 11, zesde lid, van de EU-verordening	De interne markt wordt niet onnodig beperkt, omdat marktgebaseerde en vrijblijvende maatregelen reeds overwogen zijn voordat deze zeer impactvolle maatregel genomen wordt. Deze maatregel heeft geen invloed op de gaslevering in een andere lidstaat of grensoverschrijdende toegang tot infrastructuur.

Maatregel C.5	Niet-beschermd afnemers (administratief) afschakelen
Informatiestromen	Deze maatregel wordt genomen op basis van informatie over de datum en het tijdstip van de start van de ongewenste gebeurtenis, de beschrijving, oorzaak, context en effecten van de ongewenste gebeurtenis, de betrokken teams en partijen, de genomen besluiten maatregelen en adviezen, en de prognoses. Deze gegevens kunnen opgevraagd worden door GTS bij RNB's, NNO's, programmaverantwoordelijken en producenten. Deze informatie zal via de crisisorganisatie van GTS doorgegeven worden aan het DCC-EZK en, via deze, aan de DG K&E. Het DCC verzamelt in zijn rol als informatiecoördinator de informatie van GTS en de verschillende onderdelen van EZK en verwerkt dit tot een departementaal totaalbeeld van de situatie. Dit totaalbeeld ondersteunt enerzijds de departementale besluitvorming en dient anderzijds als input voor interdepartementale besluitvorming in het IAO, de ICCb en de MCCb.

Maatregel C.6	Niet door solidariteit beschermde afnemers afschakelen (administratief)
Beschrijving maatregel	Als met de voorgaande maatregelen nog onvoldoende bereikt is om het gastekort op te vangen, worden individuele niet door solidariteit beschermde afnemers afgeschakeld. In de praktijk betreft dit specifieke segmenten van essentiële sociale diensten (bijv. onderwijs en overheidsdiensten).
Belangrijkste betrokken actoren	• Minister voor K&E tezamen met minister van EZK • Landelijk Netbeheerder GTS • Niet door solidariteit beschermde afnemers • Producenten van elektriciteit / TenneT • RNB's • NCC • NKC
Beoordeling noodzaak	Deze maatregel wordt alleen overwogen wanneer alle voorgaande maatregelen (markt- en niet-marktgebaseerd) onvoldoende effect op het gastekort hebben gesorteerd. Daarmee is de nood situatie van dien aard om deze maatregel te overwegen. De maatregel is gericht op niet door solidariteit-beschermde afnemers. Cruciale gasgestookte centrales zijn niet door solidariteit beschermde afnemers. Toch is van belang bij deze maatregel dat cruciale gasgestookte energiecentrales en vitale processen volgens de rangschikking van de vitaliteitsbeoordeling zoveel mogelijk worden ontzien, bijvoorbeeld om ernstige schade aan de werking van het elektriciteits- of gassysteem te vermijden.
Uitvoeringsprocedure	Uitvoering Niet door solidariteit beschermde afnemers worden administratief afgeschakeld door het geven van een juridische aanwijzing (een verbod of gebod) aan een groep gebruikers. Deze gebruikers zijn zelf verantwoordelijk om geen gas meer af te nemen. Besluit Tot deze maatregel wordt besloten door de minister voor K&E (bevoegde instantie op grond van EU-verordening) en wordt voorbereid door het DBT van het ministerie van EZK. Toezicht Op een later moment zal worden gezien hoe de toezichthoudende rol wordt ingevuld.

Maatregel C.6	Niet door solidariteit beschermde afnemers afschakelen (administratief)
Verwachte bijdrage	Omvang van het effect De gasvraag van niet door solidariteit beschermde afnemers (exclusief de afnemers die in de voorgaande maatregel worden beperkt) in Nederland is beperkt, omdat de categorie bedrijven die wél beschermd, maar niet door solidariteit beschermd, klein is. Zekerheid van het effect De zekerheid van het te verwachten effect op deze vraag is groot, met het oog op het dwingende karakter van de maatregel.
Andere effecten	Het verminderen van de afname van aardgas door niet door solidariteit beschermde afnemers, zal in veel gevallen neerkomen op het stilleggen van bedrijfsmatige processen. Dit leidt tot economische schade. Gezien het dwingende karakter kan de economische schade groot zijn (zie ook voorgaande maatregel).
Aansluiting bij artikel 11, zesde lid, van de EU-verordening	De interne markt wordt niet onnodig beperkt, omdat marktgebaseerde en vrijblijvende maatregelen reeds overwogen zijn voordat deze maatregel genomen wordt. Deze maatregel heeft geen invloed op de gaslevering in een andere lidstaat of grensoverschrijdende toegang tot infrastructuur.
Informatiestromen	Deze maatregel wordt genomen op basis van informatie over de datum en het tijdstip van de start van de ongewenste gebeurtenis, de beschrijving, oorzaak, context en effecten van de ongewenste gebeurtenis, de betrokken teams en partijen, de genomen besluiten maatregelen en adviezen, en de prognoses. Deze gegevens kunnen opgevraagd worden door GTS bij RNB's, NNO's, programmaverantwoordelijken en producenten. Deze informatie zal via de crisisorganisatie van GTS doorgegeven worden aan het DCC-EZK en, via deze, aan de DG K&E. Het DCC verzamelt in zijn rol als informatiecoördinator de informatie van GTS en de verschillende onderdelen van EZK en verwerkt dit tot een departementaal totaalbeeld van de situatie. Dit totaalbeeld ondersteunt enerzijds de departementale besluitvorming en dient anderzijds als input voor interdepartementale besluitvorming in het IAO, de ICCb en de MCCb.

Maatregel C.7	Inroepen van onderlinge solidariteit tussen EU-lidstaten
Beschrijving maatregel	Wanneer voorgaande maatregelen onvoldoende blijken, treedt het ministerie van EZK in contact met de Europese Commissie en met de bevoegde instanties in de EU-landen waarmee het Nederlandse gastransportnet direct is verbonden (België en Duitsland; in het geval van een noodsituatie op het gebied van laagcalorisch gas zal ook contact worden opgenomen met Frankrijk) met het verzoek geen gas uit Nederland af te nemen voor hun eigen niet-beschermde afnemers.
Belangrijkste betrokken actoren	• Minister voor K&E • Landelijk Netbeheerder GTS • Aangrenzende netbeheerders (NNO's) • Europese Commissie • Lidstaten van de Europese Unie • NKC
Beoordeling noodzaak	Als de voorgaande maatregelen zijn uitgevoerd en onvoldoende bereikt is om het gastekort op te vangen, is in Nederland alles gedaan om niet door solidariteit beschermde afnemers af te sluiten van de gasvoorziening. Wanneer de crisis dusdanig groot is dat de gasvraag van door solidariteit beschermde afnemers nog steeds niet gedekt wordt door het aanbod, kan een beroep gedaan worden op de onderlinge solidariteit van landen binnen de EU voor de gasvoorziening van door solidariteit beschermde afnemers door hen te vragen geen gas uit Nederland meer af te nemen en/of H-gas te leveren aan Nederland hetgeen middels kwaliteitsconversie omgezet kan worden naar L-gas.
Uitvoeringsprocedure	Uitvoering Om onderlinge solidariteit te bewerkstelligen treedt het ministerie van EZK in de persoon van de CGE in contact met de Europese Commissie en met de betreffende bevoegde instanties in EU-landen. De EU-landen zullen vervolgens communiceren over hun mogelijkheden tot solidariteit en de verdere nodige acties. Besluit Tot deze maatregel wordt besloten door de minister voor K&E, voorbereid door de voorzitter van het DBT van het ministerie van EZK in zijn rol als CGE.
Verwachte bijdrage	Omvang van het effect De bijdrage en omvang van deze maatregel kan groot zijn. De export kan een groot deel van de gasvraag betreffen. Zekerheid van het effect De zekerheid van het te verwachten effect op deze vraag is moeilijk in te schatten.

Maatregel C.7	Inroepen van onderlinge solidariteit tussen EU-lidstaten
Andere effecten	Het verminderen van de afname van aardgas door niet-beschermd afnemers in het buitenland, zal in veel gevallen neerkomen op het stilleggen van bedrijfsmatige processen. Dit leidt tot economische schade. Gezien het dwingende karakter kan deze economische schade aanzienlijk zijn (zie ook voorgaande maatregelen).
Aansluiting bij artikel 11, zesde lid, van de EU-verordening	Deze maatregel heeft geen onnodige invloed op de interne markt of grensoverschrijdende toegang tot infrastructuur. De gaslevering in een andere lidstaat wordt niet onnodig beperkt, omdat in Nederland reeds alle maatregelen tegen niet door solidariteit beschermde afnemers zijn genomen.
Informatiestromen	Deze maatregel wordt genomen op basis van informatie over de datum en het tijdstip van de start van de ongewenste gebeurtenis, de beschrijving, oorzaak, context en effecten van de ongewenste gebeurtenis, de betrokken teams en partijen, de genomen besluiten maatregelen en adviezen, en de prognoses. Deze gegevens kunnen opgevraagd worden door GTS bij RNB's, NNO's, programmaverantwoordelijken en producenten. Deze informatie zal via de crisisorganisatie van GTS doorgegeven worden aan het DCC-EZK en, via deze, aan de DG K&E. Het DCC verzamelt in zijn rol als informatiecoördinator de informatie van GTS en de verschillende onderdelen van EZK en verwerkt dit tot een departementaal totaalbeeld van de situatie. Dit totaalbeeld ondersteunt enerzijds de departementale besluitvorming en dient anderzijds als input voor interdepartementale besluitvorming in het IAO, de ICCb en de MCCb.

Maatregel C.8	Door solidariteit beschermde afnemers administratief afschakelen
Beschrijving maatregel	Als bovenstaande maatregelen zijn genomen, is er door Nederland alles aan gedaan om de gaslevering aan door solidariteit beschermde afnemers in stand te houden. Mocht de crisis dusdanig groot zijn dat de gasvraag van deze door solidariteit beschermde afnemers niet gedekt wordt door het aanbod, dan zijn er maatregelen nodig gericht op door solidariteit beschermde afnemers. In deze fase zullen door solidariteit beschermde afnemers een aanwijzing krijgen geen/minder gas af te nemen (administratief afsluiten).
Belangrijkste betrokken actoren	• Minister voor K&E samen met minister van EZK • Landelijk Netbeheerder GTS • RNB's • Beschermde afnemers • NCC • NKC
Beoordeling noodzaak	Door solidariteit beschermde afnemers zijn huishoudelijke afnemers. De verordening biedt ruimte aan lidstaten om onder bepaalde voorwaarden ook specifieke essentiële sociale diensten en stadsverwarmingsinstallaties voor zover zij leveren aan huishoudens als door solidariteit beschermde afnemers aan te merken. Deze maatregel wordt alleen overwogen wanneer alle voorgaande maatregelen (markt- en niet-marktgebaseerde maatregelen) onvoldoende effect op de gaslevering hebben gesorteerd. Daarmee is de noodsituatie van dien aard om deze maatregel te overwegen. Als een dergelijke aanwijzing wordt gegeven, is er een groot tekort aan gas. Dat zal grote ontwrichtende gevolgen hebben in de maatschappij. Het ligt in de rede om kwetsbare bevolkingsgroepen zo lang mogelijk te ontzien, zoals de gezondheidszorg. Daarnaast is dit een laatste redmiddel om het afsluiten van een deel van het hoofdnet gas te voorkomen, wat de herstelperiode na de noodsituatie verkort, en daarmee de gevolgen inperkt.
Uitvoeringsprocedure	Uitvoering Het geven van de aanwijzingen aan door solidariteit beschermde afnemers gebeurt door de minister voor K&E aan de hand van categorieën van beschermde afnemers. Besluit Tot deze maatregel wordt besloten door de minister voor K&E (bevoegde instantie op grond van EU-verordening) tezamen met de minister van EZK (bevoegd minister op grond van Distributiewet), voorbereid door de voorzitter van het DBT van het ministerie van EZK in zijn rol als CGE.

Maatregel C.8	Door solidariteit beschermde afnemers administratief afschakelen
Verwachte bijdrage	Omvang van het effect Het verwachte effect op de vraag is onzeker. De vraag naar gas kan relatief groot zijn, zeker wanneer kleinverbruikers gas vragen voor verwarming op een koude winterdag. Zekerheid van het effect De gevolgen van het afsluiten van gas kunnen groot en mogelijk levensbedreigend zijn. Het is derhalve onzeker hoe kleinverbruikers zullen reageren op een aanwijzing om geen gas af te nemen.
Andere effecten	Een dergelijk tekort aan gas zal grote ontwrichtende gevolgen hebben in de maatschappij. Door het tekort aan gas zullen bedrijven moeten afschakelen, wat leidt tot economische schade, en zullen kleinverbruikers zonder aardgas komen te zitten, wat leidt tot risico's voor de volksgezondheid.
Aansluiting bij artikel 11, zesde lid, van de EU-verordening	De interne markt wordt niet onnodig beperkt, omdat marktgebaseerde en maatregelen tegen niet-beschermde afnemers (vrijblijvend en gedwongen) reeds overwogen zijn voordat deze maatregel genomen wordt. Deze maatregel heeft geen invloed op de gaslevering in een andere lidstaat of grensoverschrijdende toegang tot infrastructuur.
Informatiestromen	Deze maatregel wordt genomen op basis van informatie over de datum en het tijdstip van de start van de ongewenste gebeurtenis, de beschrijving, oorzaak, context en effecten van de ongewenste gebeurtenis, de betrokken teams en partijen, de genomen besluiten maatregelen en adviezen, en de prognoses. Deze gegevens kunnen opgevraagd worden door GTS bij RNB's, NNO's, programmaverantwoordelijken en producenten. Deze informatie zal via de crisisorganisatie van GTS doorgegeven worden aan het DCC-EZK en, via deze, aan de DG K&E. Het DCC verzamelt in zijn rol als informatiecoördinator de informatie van GTS en de verschillende onderdelen van EZK en verwerkt dit tot een departementaal totaalbeeld van de situatie. Dit totaalbeeld ondersteunt enerzijds de departementale besluitvorming en dient anderzijds als input voor interdepartementale besluitvorming in het IAO, de ICCb en de MCCb.

Maatregel C.9	Een deel van het hoofd- of regionaal gasnet inclusief export technisch afsluiten
Beschrijving maatregel en actoren	Bij een ernstige verstoring in de gaslevering zal het nodig zijn om in vervolg op eerdergenoemde maatregelen de gaslevering naar bepaalde delen van het hoofd- of regionaal net en het buitenland te stoppen, ook al raakt dat alle afnemers, beschermd en onbeschermd. Deze maatregel zal dan nodig zijn om de hersteltijd na de verstoring zo kort mogelijk te houden. Om een deel van het hoofdnets gas af te sluiten is het mogelijk om afsluiters in doorgaande leidingen dicht te zetten, of dit te doen op het niveau van Meet- en Regelstations of Gasontvangststations. De keuze welk deel van het gasnet af te sluiten, hangt af van de mogelijke effecten voor de nationale veiligheid. Een deel van het hoofdnets gas met relatief veel gaslevering aan de vitale infrastructuur wordt daarom later afgesloten dan andere delen. De effecten van afsluiting worden door deze keuze zoveel mogelijk proportioneel verdeeld over Nederland. Bij de keuze van af te sluiten delen van het hoofdnets gas is ook afsluiting van export een mogelijkheid. De regionale netbeheerders hebben de mogelijkheid om in overleg met GTS een deel van het lage druk net af te schakelen, met als doel de impact van de afsluiting zo klein mogelijk te houden. Welke uitvoeringsvorm van deze maatregel genomen moet worden is ook afhankelijk van de urgentie van de maatregel en de snelheid waarmee deze uitgevoerd kan worden.
Belangrijkste betrokken actoren	• Minister voor K&E en minister van EZK • Landelijk Netbeheerder GTS • Regionale netbeheerders • NNO's • NCC • NKC • LOCC
Beoordeling noodzaak	Deze maatregel wordt alleen overwogen wanneer alle voorgaande maatregelen (markt- en niet-marktgebaseerde) onvoldoende effect op de gaslevering hebben gesorteerd. Daarmee is de nood situatie van dien aard om deze maatregel te nemen. Een dergelijke impactvolle maatregel is noodzakelijk bij een groot gastekort om de druk in het overige deel van het landelijk gastransportnet voldoende op peil te houden – een voorwaarde voor een tijdige herstart van de gaswinning en gaslevering.

Maatregel C.9	Een deel van het hoofd- of regionaal gasnet inclusief export technisch afsluiten
Uitvoeringsprocedure	Uitvoering De uitvoering van de maatregelen ligt bij GTS en/of de RNB, gecoördineerd door het SCT van GTS. Maatregelen die uitgevoerd moeten worden om de gasvoorziening te reguleren, worden uitgevoerd door de CCP en de afdeling Operations van GTS en/of de RNB. In geval van een noodsituatie worden de maatregelen door GTS en de RNB in opdracht van het ministerie van EZK uitgevoerd. Dit betreft zowel het technisch afsluiten vanuit de CCP als ook handmatig technisch afsluiten van bepaalde afnemers, overdrachtpunten naar de netten van Regionale Netbeheerders, NNO's, leidingsecties of delen van het GTS gastransportnet. Het technisch afsluiten van een deel van het hoofdnet gas in Nederland gebeurt (zo mogelijk) aan de hand van voorbereide lijsten. De regionale netbeheerders kunnen in overleg met GTS besluiten tot het afsluiten van (delen van) kleinere regionale netten, teneinde de impact van de afsluiting zo klein mogelijk te maken. Besluit Tot deze maatregel wordt besloten door de minister voor K&E) bevoegde instantie op grond van de EU-verordening en de minister van EZK (bevoegd minister op grond van Distributiewet), voorbereid door de voorzitter van het DBT van het ministerie van EZK in zijn rol als CGE.
Verwachte bijdrage	Omvang van het effect De grootte van de gasreductie is afhankelijk van het gebied dat wordt afgesloten. Zekerheid van het effect Door technische afschakeling is het effect hierna vervolgens gegarandeerd.
Andere effecten	Een dergelijk tekort aan gas zal grote ontwrichtende gevolgen hebben in de maatschappij. Door het tekort aan gas zullen bedrijven moeten afschakelen, wat leidt tot economische schade, en zullen kleinverbruikers zonder aardgas komen te zitten, wat leidt tot risico's voor de volksgezondheid en de veiligheid. Een mogelijk ander gevolg is het verplaatsen van de gasvraag door evacuatie. Deze effecten zijn op dit moment niet gekwantificeerd.

Maatregel C.9	Een deel van het hoofd- of regionaal gasnet inclusief export technisch afsluiten
Aansluiting bij artikel 11, zesde lid, van de EU-verordening	De interne markt, de gaslevering naar een andere lidstaat en grensoverschrijdende toegang tot de infrastructuur worden niet onnodig beperkt, omdat alle andere maatregelen reeds overwogen zijn voordat deze maatregel genomen wordt;
Informatiestromen	Deze maatregel wordt genomen op basis van informatie over de datum en het tijdstip van de start van de ongewenste gebeurtenis, de beschrijving, oorzaak, context en effecten van de ongewenste gebeurtenis, de betrokken teams en partijen, de genomen besluiten maatregelen en adviezen, en de prognoses. Deze gegevens kunnen opgevraagd worden door GTS bij RNB's, NNO's, programmaverantwoordelijken en producenten. Deze informatie zal via de crisisorganisatie van GTS doorgegeven worden aan het DCC-EZK en, via deze, aan de DG K&E. Het DCC verzamelt in zijn rol als informatiecoördinator de informatie van GTS en de verschillende onderdelen van EZK en verwerkt dit tot een departementaal totaalbeeld van de situatie. Dit totaalbeeld ondersteunt enerzijds de departementale besluitvorming en dient anderzijds als input voor interdepartementale besluitvorming in het IAO, de ICCb en de MCCb.

3 Specifieke maatregelen voor elektriciteit en stadsverwarming

3.1 Stadsverwarming

De maatregelen en acties om de mogelijke gevolgen van een verstoring van de gaslevering voor de stadsverwarming te beperken, zijn hetzelfde als de maatregelen en acties die genomen worden voor de (door solidariteit) beschermde afnemers.

Een deel van de Nederlandse huishoudens wordt verwarmd door middel van stadsverwarming. Met name in steden gaat het hier om grote aantallen huishoudens. De waarschijnlijke gevolgen van een verstoring van de gaslevering in de stadsverwarmingssector zijn afhankelijk van de aard en ernst van de verstoring in de levering. In een noodsituatie zullen maatregelen genomen worden om te voorkomen dat de stadsverwarmingssector geraakt wordt, maar dit kan niet uitgesloten worden. In een uiterst geval kan dit betekenen dat de huishoudens die stadsverwarming hebben, niet langer verwarmd kunnen worden.

Huishoudens worden door de verordening aangemerkt als door solidariteit beschermde afnemers. De verordening biedt ruimte om aan lidstaten om onder bepaalde voorwaarden ook essentiële sociale diensten en stadsverwarmingsinstallaties aan te merken als door solidariteit beschermde afnemers.¹⁸ De volgorde van maatregelen bij een noodsituatie is dusdanig dat de (door solidariteit) beschermde afnemers en essentiële sociale diensten en stadsverwarmingsinstallaties zo lang mogelijk beschermd worden.

3.2 Productie van elektriciteit uit gas

De aardgas- en elektriciteitsvoorziening zijn nauw verweven met elkaar. Zonder elektriciteit functioneert de aardgasvoorziening niet meer, omdat apparatuur waarmee de aardgasvoorziening wordt aangestuurd elektrisch gevoed wordt. Zonder aardgas kunnen gasgestookte elektriciteitscentrales niet functioneren, omdat er geen brandstof is waarmee de gascentrales de generatoren kunnen aandrijven. Beide energievoorzieningen zijn dus met elkaar vervlochten. Voor de productie van elektriciteit in Nederlandse gascentrales werd in 2022 6,6 bcm¹⁹ gas afgenomen. De gevolgen voor de elektriciteitssector hangen samen met de aard en ernst van een verstoring. Bij een vroegtijdige waarschuwing of bij alarmering zullen er nog geen (verplichtende) gevolgen zijn voor de elektriciteitssector.

De EU-verordening geeft aan dat prioriteit mag worden gegeven aan cruciale gasgestookte elektriciteitscentrales om te voorkomen dat het elektriciteitssysteem ernstig wordt beschadigd. Nederland kan ten tijde van een noodsituatie de gaslevering aan bepaalde cruciale gasgestookte energiecentrales laten prevaleren boven de leveringen aan bepaalde categorieën beschermde afnemers. Gasgestookte elektriciteitscentrales met een gecombineerd opgesteld vermogen van

¹⁸ Deze definities worden geformuleerd in een wetsvoorstel gasleveringszekerheid.

¹⁹ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2023/07/gasverbruik-nederland-in-2022-laagste-in-50-jaar>.

meer dan 100MW kunnen tijdens een noodsituatie worden aangemerkt als cruciale gasgestookte centrale. Dit op voordracht van de transmissiesysteembeheerders voor gas en elektriciteit en een daartoe strekkend besluit van de Minister voor K&E als bevoegde instantie. De volgorde van maatregelen bij een noodsituatie is dusdanig dat een black-out van het elektriciteitssysteem zo lang mogelijk wordt voorkomen. Dit is in lijn met de geest van de EU-verordening; elektriciteit is noodzakelijk om warmte aan kleinverbruikers te leveren (via stadsverwarming), om gas te winnen en te transporteren en om de verwarmingsinstallaties van de kleinverbruikers te laten werken. Bij een noodsituatie hebben twee maatregelen invloed op de elektriciteitssector (zie ook hoofdstuk 2):

- Maatregel C.5: Afschakeling niet-beschermde afnemers. Gasgestookte elektriciteitsproductie installaties met een opgesteld vermogen van meer dan 100 MW zijn binnen deze maatregel 'afschakeling niet-beschermde afnemers' gevrijwaard van verplichte gasreductie. Dit zijn de in het Preventief Actieplan geïdentificeerde cruciale gasgestookte centrales die nodig zijn voor het balanceren van het elektriciteit netwerk. Dat betekent tegelijkertijd dat productie-installaties met een opgesteld vermogen tot 100MW in principe moeten afschakelen als deze maatregel wordt getroffen, ten einde de gasreductie te maximaliseren. Echter valt niet uit te sluiten dat ook productielocaties met minder dan 100 MW opgesteld vermogen nodig zijn. Gedurende de noodsituatie kan de minister, op advies van TenneT, de identificatie van cruciale gasgestookte centrales aanpassen, op basis waarvan de minister voor K&E ook de concept-afschakelregeling kan aanpassen.
- Maatregel C.6: Niet door solidariteit beschermde afnemers afschakelen (administratief). In een uiterst geval zal het gevolg zijn dat ook de als cruciaal aangemerkte gasgestookte elektriciteitscentrales moeten worden afgeschakeld. Deze elektriciteitscentrales kunnen dan niet meer voorzien in de vraag naar elektriciteit. Een mogelijk gevolg is een gehele of gedeeltelijke black-out van het elektriciteitssysteem. TenneT zal te allen tijde een black-out proberen te voorkomen, óók wanneer het aanbod van elektriciteit uit gascentrales vermindert of wegvalt.

Wanneer een aanzienlijke verslechtering van de gaslevering mogelijk invloed heeft op de elektriciteitssector, zal TenneT intern opschalen en deelnemen in de in hoofdstuk 1 beschreven crisisstructuur. Een liaison van Tennenet zal aansluiten bij het DBT van het ministerie van EZK. De minister van EZK is verantwoordelijk voor zowel de gas- als elektriciteitsvoorziening. De CGE zal namens de minister van EZK besluiten tot maatregelen om spill-over effecten van een gascrisis, waarbij de elektriciteitssector wordt getroffen, waar mogelijk te voorkomen.

4 Crisismanager Gas en Elektriciteit

De EU-verordening schrijft voor dat elke lidstaat een crisismanager aanwijst die in het geval van een gascrisis met noodzaak tot opschaling de aanpak binnen en namens de lidstaat coördineert en in voorkomende gevallen participeert in de crisismanagementgroep van de Europese Unie²⁰.

Vanwege de nauwe verwevenheid tussen gas en elektriciteit kiest Nederland ervoor om deze rol te combineren met de coördinatierol voor elektriciteit²¹. De rol van Crisismanager Gas en Elektriciteit (CGE) wordt ingevuld door de Directeur-Generaal Klimaat en Energie (DG K&E) van het ministerie van EZK. Deze bereidt als voorzitter van het DBT van het ministerie van EZK de (strategische) besluiten voor over de aanpak van de gascrisis. In het DBT zijn in ieder geval de gebruikelijke leden en de liaison(s) van GTS vertegenwoordigd. Op initiatief van de voorzitter kunnen ook liaisons van de andere betrokken netbeheerders voor gas en elektriciteit worden uitgenodigd²².

De reikwijdte van de formele rol van CGE maakt dat deze in de praktijk niet door één persoon kan worden vervuld, maar er dient een Crisisorganisatie Gas (en Elektriciteit) te worden geactiveerd. Deze crisisorganisatie wordt gefaciliteerd en gecoördineerd door het Departementaal Crisis Centrum van EZK (DCC-EZK). Bij een aanzienlijke verslechtering van de gaslevering waarvoor ook niet-marktgebaseerde maatregelen moeten worden ingezet, een noodsituatie, dient deze crisisorganisatie in ieder geval de volgende taken uit te voeren:

Coördineren van de totale samenhang binnen EZK in de crisisstructuur (departementaal, interdepartementaal, crisisstructuur GTS, met partners in de gassector, met partners in de elektriciteitsvoorziening en met de veiligheidsregio's).

- Coördineren van de informatievoorziening binnen de EZK-crisisstructuur.
- Op verzoek van de EC participeren in de crisismanagementgroep van de Europese Unie.
- Voorzitten van het DBT.
- Vertegenwoordiging van voorzitter DBT bij de Interdepartementale Commissie Crisisbeheersing (ICCb).
- Informeren van de bewindspersonen van EZK.
- Ondersteunen van de minister voor K&E in de Ministeriële Commissie Crisisbeheersing (MCCb).

De CGE stuurt de crisisorganisatie aan. Binnen de crisisorganisatie is coördinatie van de samenhang gedelegeerd aan een crisiscoördinator, coördinatie van de informatievoorziening aan een informatiecoördinator, voorbereiding van participatie in de EU-crisismanagementgroep aan een beleidsmedewerker internationale zaken, en verloopt de voorbereiding van de informatievoorziening aan en ondersteuning van de minister van EZK in afstemming tussen een crisiscoördinator en politiek adviseur.

²⁰ Zie de artikelen 10, eerste lid en 11, vierde lid, van de EU-verordening.

²¹ Nederland moet voor de elektriciteitsvoorziening een 'crisiscoördinator' aanwijzen als contactpersoon voor de EU en om de informatievoorziening tijdens een elektriciteitscrisis te coördineren. Dit op basis van de EU-Verordening 2019/941 betreffende risicoparaatheid in de elektriciteitssector.

²² Conform het Departementaal Handboek Crisisbesluitvorming.

5 Taken en verantwoordelijkheden van de verschillende actoren

5.1 Inleiding

In de volgende paragrafen beschrijven we de rollen, taken en bevoegdheden van de belangrijkste partijen die bij een gascrisis betrokken zijn, namelijk de Europese Commissie, lidstaten van de Europese Unie, de landelijk netbeheerder GTS, de regionale netbeheerders en een overige crisispartners binnen en buiten de gasketen.

Daarna volgt in paragraaf 5.3 een beschrijving van de crisisstructuur, inclusief een beschrijving van de onderlinge interacties per crisisniveau tussen de bij een gascrisis betrokken actoren.

5.2 Betrokken partijen

5.2.1 Europese Commissie

De Europese Unie heeft buiten crisistijd primair een rol als wetgever. Zoals in het voorgaande hoofdstuk beschreven, is er Europese wetgeving over gaslevering en leveringszekerheid.

Deze wetgeving regelt onder andere dat lidstaten ervoor moeten zorgen dat er bij een aanzienlijke verslechtering van de gasleveringssituatie geen maatregelen worden genomen die de gasstroom binnen de interne markt op enig moment onnodig beperken of die de gasleveringssituatie in een andere lidstaat ernstig in gevaar kunnen brengen, en dat grensoverschrijdende toegang tot infrastructuur gehandhaafd blijft, voor zover dat technisch en uit het oogpunt van de veiligheid mogelijk is. De Commissie onderzoekt of de afkondiging van een noodsituatie gerechtvaardigd is en of de genomen maatregelen aansluiten bij het noodplan, aardgasbedrijven geen onevenredige lasten opleggen en de interne Europese markt niet verstoren.

Vervolgens kan de Commissie verzoeken de maatregelen te wijzigen wanneer die in strijd zijn met bovengenoemde voorwaarden. De Commissie kan eveneens verzoeken het einde van de noodsituatie af te kondigen, wanneer zij concludeert dat deze afkondiging niet (langer) gerechtvaardigd is.

De Commissie kan niet beschikken over de gasvoorraden op het grondgebied van individuele lidstaten. Vanwege de toenemende afhankelijkheid van de invoer van gas heeft de Commissie tezamen met de lidstaten wel een Europese aanpak van gascrises ontwikkeld. In deze aanpak zijn afspraken gemaakt over de instandhouding van de gasstroom binnen de interne markt en het niet treffen van maatregelen die de gasleveringssituatie in een andere lidstaat ernstig in gevaar zouden brengen. Lidstaten zijn vanuit het solidariteitsmechanisme verplicht om te voldoen aan een verzoek van een lidstaat om noodlevering van gas ten behoeve van door solidariteit beschermde afnemers, wanneer de gasnetten van de lidstaten direct of via een derde land aan elkaar verbonden zijn. Daar dient dan wel de betaling van compensatie tegenover te staan.

5.2.2 Lidstaten van de Europese Unie

Nederland en andere lidstaten van de EU zijn gebaat bij een ongestoorde gaslevering binnen de EU. Daarom is de EU-verordening gericht op het vergroten van de solidariteit en het vertrouwen tussen de lidstaten, op het zo lang mogelijk in stand houden van de werking van de interne gasmarkt en op maatregelen tot veiligstelling van de gaslevering. Elke lidstaat dient op basis van de verordening een bevoegde instantie aan te wijzen.

Voor Nederland zijn vooral afspraken met buurlanden en met landen uit dezelfde risicogroepen van belang. In artikel 3, zevende lid, alsmede bijlage I, van de EU-verordening worden verschillende risicogroepen van lidstaten genoemd. Deze risicogroepen dienen als basis voor samenwerking in verband met risico's. Voor Nederland gaat het daarbij om de volgende risicogroepen:

- Risicogroepen voor gaslevering uit het oosten:
 - Belarus: België, Duitsland, Estland, Letland, Litouwen, Luxemburg, Nederland, Polen, Slowakije en Tsjechië;
 - Oostzee: België, Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Slowakije, Tsjechië en Zweden.
- Risicogroepen voor gaslevering rond de Noordzee
 - Noorwegen: België, Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Portugal, Spanje, het Verenigd Koninkrijk en Zweden;
 - Denemarken: Denemarken, Duitsland, Luxemburg, Nederland en Zweden;
 - Het Verenigd Koninkrijk: België, Duitsland, Ierland, Luxemburg en Nederland.
 - Laagcalorisch gas: België, Duitsland, Frankrijk en Nederland.

Dit betekent dat Nederland bij problemen met gaslevering uit het oosten te maken heeft met de lidstaten genoemd onder (1), namelijk de groepen "Belarus" en "Oostzee". Bij problemen met gaslevering rond de Noordzee heeft Nederland te maken met de lidstaten genoemd onder (2), namelijk de groepen "Noorwegen", "Denemarken", "Het Verenigd Koninkrijk" en "Laagcalorisch gas". Afspraken tussen Nederland en andere lidstaten in de verschillende risicogroepen maken deel uit van het noodplan en zijn in hoofdstuk 10 opgenomen.

In vervolg op de EU-verordening heeft de Europese Commissie een aanbeveling opgesteld voor de wijze waarop lidstaten invulling kunnen geven aan het solidariteitsmechanisme (EC-aanbeveling 2018/177). Het solidariteitsmechanisme borgt een ononderbroken gaslevering aan huishoudens en essentiële sociale diensten en houdt in dat indien een lidstaat om solidariteit verzoekt, de andere rechtstreeks of via een derde land verbonden lidstaten er in het kader van het solidariteitsmechanisme toe zijn gehouden de levering aan door solidariteit beschermde afnemers in de verzoekende lidstaat voorrang te geven boven binnenlandse afnemers die niet door solidariteit beschermd zijn. Dit hoeft alleen indien de markt niet in staat is de benodigde gasvolumes te leveren.

De hulp die een lidstaat kan bieden, is onderworpen aan verschillende beperkingen zoals het kunnen leveren aan de eigen binnenlandse, door solidariteit beschermde afnemers indien de gaslevering aan hen wordt bedreigd.

Een lidstaat kan alleen beroep doen op dit solidariteitsmechanisme als laatste redmiddel, als de markt niet in staat is de benodigde gasvolumes aan te bieden aan de door solidariteit beschermde

afnemers en als alle beschikbare maatregelen in het noodplan van de verzoekende lidstaat zijn uitgeput. De lidstaat die om solidariteit verzoekt, betaalt meteen, of zorgt voor de spoedige betaling van, een billijke compensatie aan de solidariteit verstreckende lidstaat.

5.2.3 Landelijke netbeheerder GTS

De netbeheerder van het landelijk gastransportnet, GTS, is een zelfstandige dochter van Gasunie. GTS is verantwoordelijk voor het beheer, de werking en de ontwikkeling van het landelijk gastransportnet in Nederland.

Bij gasstoringen en incidenten in de gaslevering treft GTS zo nodig en zo mogelijk eigen herstelmaatregelen. Indien er aanwijzingen zijn dat een aanzienlijke verslechtering van de gaslevering zich zou kunnen voordoen, of als die aanzienlijke verslechtering zich voordoet, neemt GTS verplicht contact op met het ministerie van EZK (zie hoofdstuk 1 inzake crisisprocessen). Als er een aanzienlijke verslechtering van de gaslevering optreedt en marktgebaseerde maatregelen niet volstaan om het gastekort op te vangen, houdt GTS nauw contact met de Crisismanager Gas en Elektriciteit.

De landelijk netbeheerder GTS werkt internationaal samen binnen ENTSOG, het samenwerkingsverband van alle Europese transmissiesysteembeheerders voor gas TSO's. De Europese TSO's hebben met elkaar informele communicatie-afspraken gemaakt om de betrouwbaarheid van de gasvoorziening in hun gezamenlijke gebied te borgen. Dit platform biedt de mogelijkheid voor GTS om snel te schakelen als er capaciteit wegvalt.

5.2.4 Regionale netbeheerders

De RNB's zijn verantwoordelijk voor het distribueren van gas in een gebied, voor het in stand houden van hun net-infrastructuur en voor de afschakel- en herstelplannen, inclusief communicatie hierover. Met Netbeheer Nederland zal worden gezien hoe deze calamiteitenplannen zijn in te passen binnen de structuur en de maatregelen die met dit BH-G in het leven worden geroepen.

Een netbeheerder is onafhankelijk, en niet verbonden aan een leverancier van gas. Een RNB treft zo nodig eigen herstelmaatregelen bij onderbreking van de levering. Naast de reguliere taken en verantwoordelijkheden dienen alle netbeheerders samen te werken om de gasvoorziening in buitengewone omstandigheden te waarborgen.

In Figuur 7 zijn de netbeheerders opgenomen met een indicatie van hun verzorgingsgebied(en) ten aanzien van gas.

Figuur 7. Regionale netbeheerders en hun verzorgingsgebied.²³

5.2.5 Overige crisispartners in de gasketen

Binnen de gasketen is een aantal partijen te benoemen die tijdens een gascrisis een rol kunnen hebben als veroorzaker, getroffen of crisispartner. Deze partijen worden hieronder kort genoemd, met daarbij de primaire taak/verantwoordelijkheid.

- **Programmaverantwoordelijken**, met primair als taak het in balans houden van de gasmarkt. De daaruit voortvloeiende totale netbalans is de resultante van de handelwijze van alle programmaverantwoordelijken samen. Bij verstoring van de gasbalans buiten de met de programmaverantwoordelijken gecommuniceerde operationele band neemt de landelijk netbeheerder GTS maatregelen om de gasbalans te herstellen.

²³ Afbeelding afkomstig van Netbeheernederland.nl.

- **Producenten van aardgas**, met primair als taak het winnen van gas omdat vervolgens in het hoofdtransportnet te voeden.
- **Producenten van stikstof**, voor zover zij stikstof leveren voor de mengstations in Pernis en Wieringermeer.
- **Direct aangesloten van de landelijk netbeheerder GTS**, dit zijn grootverbruikers die niet via een RNB afnemen. Dit betreft grote industriële afnemers en gasgestookte elektriciteitscentrales.
- **Direct aangesloten van de regionale netbeheerders**, dit zijn grootverbruikers die via een RNB afnemen. Dit betreft grote industriële afnemers en gasgestookte elektriciteitscentrales.
- **Beheerders van gasbergingen (Storage System Operator, SSO's) en partijen die eigenaar zijn van het gas in de bergingen**, waar gas ondergronds is opgeslagen. Dit gas kan op commerciële basis, worden gebruikt voor het opvangen van onbalans gedurende de dag of het seizoen.
- **Aangrenzende netbeheerders (Neighbouring Network Operators, NNO's)**, van belang voor internationale gaslevering en gasafname, en voor afspraken bij ernstige tekorten.
- **Netbeheerders elektriciteit**, deze zijn van belang omdat de productie en het transport van aardgas goeddeels afhankelijk zijn van de beschikbaarheid van elektriciteit. Daarnaast is de productie van gas op zijn beurt van belang voor de elektriciteitsproductie (ca. 50% van de Nederlandse elektriciteit wordt opgewekt in gasgestookte centrales). Hier is dus sprake van wederzijdse afhankelijkheid.
- **Autoriteit Consument en Markt**, is toezichthouder en kan bijvoorbeeld ingevolge artikel 1b van de Gaswet een bindende gedragslijn opleggen aan netbeheerders ter naleving van de wet, richtlijnen of verordeningen. Ook kan de ACM ingevolge artikel 12b van de Gaswet netcodes vaststellen voor onder andere buitengewone omstandigheden en voor de wijze waarop de leveringszekerheid wordt geborgd.
- **Staatstoezicht op de Mijnen**, is de onafhankelijk toezichthouder op de delfstoffen- en energiewinning, inclusief gas, in Nederland. Daarnaast ziet SodM, namens de minister van EZK, toe op de veiligheid en milieubescherming bij onder andere het gasnetwerk. Indien nodig kan SodM de naleving van de daarvoor geldende wet- en regelgeving afdwingen. Daarnaast heeft SodM de taak om de minister van Economische Zaken en Klimaat te adviseren over gaswinning. De taken van de SodM zijn vastgelegd in de Mijnbouwwet en de Gaswet.
- **Beheerders van LNG-terminals en partijen die eigenaar zijn van het gas in de terminals**.

5.2.6 Crisispartners buiten de gasketen

Tijdens een gascrisis zal ook worden samengewerkt met partijen buiten de gasketen:

- **Ministerie van Justitie en Veiligheid/NCC/LOCC**. De minister van JenV is de coördinerend minister op het gebied van crisisbeheersing. Hij is politiek verantwoordelijk voor de inrichting, werking en samenhang van het crisisbeheersingsbeleid en -stelsel. Ook heeft hij, in nauwe samenwerking met de andere ministers, de regie voor het versterken van de nationale veiligheid. Bij het ministerie van JenV zijn onder meer het NCC en het Landelijk Operationeel Coördinatie Centrum (LOCC) ondergebracht.
 - Het NCC ondersteunt de besluitvorming van de interdepartementale crisisstructuur, onder meer door als informatieknooppunt te fungeren.

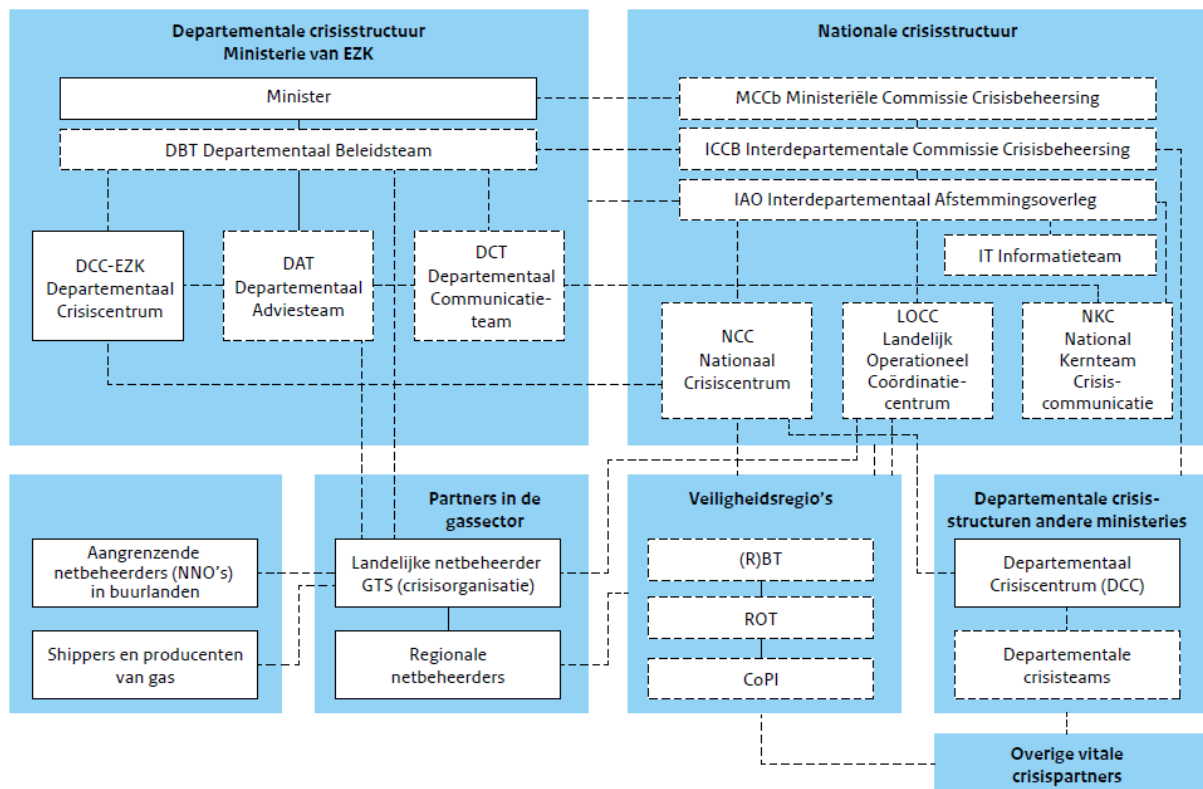
- Het LOCC heeft als taak om tijdens incidenten en crises een efficiënte en samenhangende inzet van mensen, middelen en expertise van de operationele diensten brandweer, politie, GHOR, defensie en gemeenten te bevorderen.

Bij grootschalige calamiteiten die het gastransport betreffen of aantasten, kan de landelijk netbeheerder GTS een liaison naar zowel het NCC als het LOCC sturen.

- **Andere ministeries.** Een tekort aan gas werkt al snel ontwrichtend door in de (beleids-) domeinen van andere ministeries. Bij een gascrisis/noodsituatie zullen daarom mogelijk ook andere ministeries dan EZK en JenV opschalen om de gevolgen voor hun eigen beleidsdomein zo veel mogelijk te beperken. Samenwerking van de betrokken ministeries wordt gecoördineerd binnen de structuur van de nationale crisisbesluitvorming.
- **Burgemeesters/voorzitters veiligheidsregio.** De 25 veiligheidsregio's in Nederland hebben de samenwerking met de landelijk netbeheerder GTS en de regionale netbeheerders vastgelegd in convenanten die beheerd worden door brancheorganisatie Netbeheer Nederland. De veiligheidsregio's richten zich op de gevolgen van een gascrisis in het openbare leven. Het gaat dan om de uitvoering van taken op het terrein van brandweezorg, rampen- en crisisbeheersing, geneeskundige hulpverlening en openbare orde en veiligheid. Conform de convenanten nemen liaisons van de regionale netbeheerder(s) en eventueel van de landelijk netbeheerder desgevraagd deel aan het (regionaal) beleidsteam. Dit kan per veiligheidsregio verschillend zijn georganiseerd (het kan bijvoorbeeld ook zijn dat een liaison van de veiligheidsregio deelneemt aan het crisisteam van de (regionale) netbeheerder). De burgemeester of voorzitter veiligheidsregio is verantwoordelijk voor de aanpak van de effecten van een gastekort op de openbare orde en openbare veiligheid in zijn/haar gemeente of veiligheidsregio. De burgemeester of voorzitter veiligheidsregio heeft geen invloed op het functioneren van de gassector zelf (de continuïteit van de levering): overheidsinterventie in de sector gas is gecentraliseerd en ligt bij de minister EZK/Europese Commissie. De burgemeester of voorzitter veiligheidsregio dan wel op landelijk niveau de minister van JenV heeft wel de bevoegdheid om preventief afschakelen door een netbeheerder (tijdelijk) te voorkomen als de openbare orde of veiligheid daarmee acuut in gevaar komt, bijvoorbeeld bij een evacuatie.

5.3 Crisisstructuren

In geval van een gascrisis hebben de verschillende betrokken partijen allemaal een eigen calamiteiten- of crisisorganisatie. Figuur 12 geeft inzicht in de crisisstructuur en de interacties die plaatsvinden bij een gascrisis. De met een doorgetrokken lijn omlijnde blokken zijn permanente structuren. De met een stippellijn omlijnde blokken geven teams aan die alleen tijdens een crisis kunnen worden opgeschaald. De verschillende onderdelen van de crisisstructuur worden onder de figuur kort toegelicht.

Figuur 8. Communicatiestructuur bij een gascrisis.

Uit de figuur hierboven wordt duidelijk dat de Departementale crisisstructuur en de Crisisstructuur van GTS op elkaar aansluiten: het SCT informeert de Departementale crisisstructuur via het DCC-EZK en adviseert het DAT en het DBT. De Departementale crisisstructuur en de interdepartementale crisisstructuur sluiten ook op elkaar aan (zie Crisishandboek EZK). GTS adviseert het LOCC en schakelt met de betrokken netbeheerders voor gas en elektriciteit. GTS en de regionale netbeheerders adviseren de Veiligheidsregio's via het ROT. De CGE coördineert de geschetste samenhang (zie hoofdstuk 4).

5.3.1 Crisisorganisatie van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat

De crisisorganisatie van het ministerie van EZK bestaat bij een noodsituatie uit de gebruikelijke teams. Hieronder wordt per team een korte toelichting gegeven. Voor een uitvoeriger toelichting wordt verwezen naar het *Departementaal Handboek Crisisbesluitvorming* van EZK en LNV:

- **Departementaal Beleidsteam.** Het DBT adviseert over de strategische besluiten en maatregelen over de aanpak van de gascrisis, bepaalt de communicatiestrategie, informeert en adviseert de bewindspersoon en draagt zorg voor de informatievoorziening naar de Europese Unie. De inhoudelijke maatregelen waartoe het DBT kan beslissen, zijn in dit plan uitgewerkt in een maatregelenladder. Het DBT adviseert de CGE over de te nemen besluiten en wordt voorgezeten door de betrokken DG, in dit geval DGKE/CGE. De CGE neemt de uiteindelijke

besluiten en informeert de bewindspersonen over deze besluiten. Het DBT bestaat uit directeuren van de betrokken beleidsdirecties en betrokken uitvoerende diensten.

- **Departementaal Adviesteam.** Het DAT stelt een gezamenlijk strategisch informatiebeeld van de situatie op, bereidt de crisisbesluitvorming van het DBT voor en coördineert vervolgens de uitvoering daarvan. Daarnaast stemt het DAT op tactisch niveau de aanpak van de crisis af met diverse betrokkenen. Het DAT heeft verder de taak om een zo betrouwbaar en volledig mogelijk beeld van de situatie op te stellen. Het DAT wordt voorgezeten door de directeur van de meest betrokken directie, in dit geval binnen DGKE. Het DAT bestaat verder uit medewerkers van de betrokken beleidsdirecties en betrokken uitvoerende diensten. De voorzitter van het DAT is tevens deelnemer van het DBT en vormt daarmee de inhoudelijke schakel tussen de twee overleggen.
- **Departementaal Communicatieteam.** Het DCT geeft invulling aan de pers- en publieksvoorlichting bij een gascrisis en adviseert het DAT en DBT over de te volgen communicatiestrategie. Het DCT kan op verzoek van de CGE ingericht worden en wordt vervolgens voorgezeten door de Directeur Communicatie. Het DCT staat in de crisisstructuur naast het DAT.

Aan het DBT en DAT nemen bij een gascrisis/noodsituatie behalve de gebruikelijke leden²⁴ ook liaisons van GTS deel. In het DBT is GTS vertegenwoordigd op MT-niveau, in het DAT is GTS vertegenwoordigd op medewerkersniveau. Op initiatief van de voorzitters van het DBT en DAT kunnen ook liaisons van regionale netbeheerders, gasproducenten of afnemers van gas worden uitgenodigd. Alle departementale teams worden ondersteund door het DCC-EZK.

5.3.2 Interdepartementale crisisorganisatie

Een crisis in de gasvoorziening zal in de regel ook het domein van andere departementen raken. Daarom zal het DCC-EZK bij een gascrisis standaard het NCC informeren. Het NCC besluit in overleg met DCC-EZK of de crisisteams uit de interdepartementale crisisstructuur geactiveerd moeten worden. Hieronder wordt een korte toelichting per team gegeven. Voor een uitvoeriger toelichting wordt verwezen naar het *Nationaal Handboek Crisisbeheersing*²⁵.

- **Ministeriële Commissie Crisisbeheersing.** De MCCb is belast met de coördinatie en besluitvorming over het geheel aan maatregelen en voorzieningen met het oog op een interdepartementaal samenhangende aanpak van de noodsituatie. De besluiten van de minister van EZK over de aanpak van de noodsituatie worden hier politiek-bestuurlijk afgestemd met de besluiten die andere ministers nemen om de gevolgen van de noodsituatie binnen hun eigen domein zoveel mogelijk te voorkomen en te beperken. De MCCb-besluiten vormen de kaders waarbinnen alle departementen – waaronder EZK – aan hun crisisverantwoordelijkheid invulling geven.
- **Interdepartementale Commissie Crisisbeheersing.** De ICCb coördineert en neemt besluiten op hoog-ambtelijk niveau. De ICCb bereidt de besluitvorming van de MCCb voor.
- **Interdepartementaal Afstemmingsoverleg.** Het IAO stelt een informatiebeeld op, adviseert en ondersteunt de besluitvorming van de ICCb en de MCCb.

²⁴ Zoals beschreven in het Handboek Crisisbesluitvorming van het directoraat-generaal K&E.

²⁵ Nationaal Handboek Crisisbeheersing.

- **Nationaal Kernteam Crisiscommunicatie.** Het NKC adviseert de ICCb en MCCb over de te volgen rijksbrede communicatiestrategie en coördineert de uitvoering hiervan. Het NKC staat bij een gascrisis/noodsituatie in nauwe verbinding met het DCT van het ministerie van EZK.
- **Landelijk Operationeel Coördinatiecentrum.** Het LOCC vervult een belangrijke rol bij bijstandsverzoeken op het terrein van openbare orde en veiligheid en adviseert over operationele vraagstukken.

De samenstelling van de genoemde teams staat beschreven in het Nationaal Handboek Crisisbeheersing. Op initiatief van de voorzitters kunnen desgewenst liaisons worden uitgenodigd.

5.3.3 Crisisorganisatie bij GTS, de landelijk Netbeheerder

De crisisorganisatie van GTS kent de volgende drie teams:

- **Strategisch Crisis Team.** Het SCT stelt prioriteiten en geeft richting aan de aanpak binnen de bedrijfsvoering van GTS. De strategische besluiten over de verdeling van gas (maatregelenladder) worden bij een gascrisis zoals gedefinieerd in dit plan niet door het SCT maar door het DBT van het ministerie van EZK voorbereid voor formele besluitvorming door de minister van EZK. Het SCT adviseert het DAT en DBT, via de GTS-liaisons in beide departementale teams.
- **Tactisch Crisis Team.** Het TCT heeft de taak om een gecoördineerde aanpak van GTS en Gasunie tot stand te brengen. Het TCT heeft op operationeel niveau de algemene leiding ten tijde van een noodsituatie. Tevens heeft het TCT contact met interne en externe crisispartners in de gassector inclusief afnemers en andere netwerkbedrijven en pleegt het overleg daarmee over gaslevering en te nemen maatregelen.
- **Operationeel Crisis Team.** Het OCT draagt zorg voor de uitvoering van de GTS-/Gasunie aanpak van de crisis.

Het TCT wordt samengesteld rekening houdend met de aard van de gascrisis/noodsituatie: alleen relevante functies worden opgeroepen en geactiveerd. De voorzitter van het TCT bepaalt per geval wie aansluit in het team. Het OCT bestaat uit vertegenwoordigers van meerdere afdelingen en disciplines van GTS/Gasunie. Het SCT bestaat uit het TCT, aangevuld met een of meerdere leden van de Raad van Bestuur van Gasunie.

5.3.4 Overige crisisteams

In paragraaf 5.2 is uiteengezet welke partijen betrokken (kunnen) zijn bij (de effectbestrijding rondom) een gascrisis. Veel van deze genoemde partijen zullen bij een noodsituatie hun eigen crisisorganisatie opschalen. Behalve partijen in het energiedomein zullen ook veiligheidsregio's mogelijk opschalen, om de acute gevolgen van een gascrisis op de openbare orde, veiligheid en gezondheid het hoofd te bieden.

Op basis van het landelijk convenant voor samenwerkingsafspraken tussen veiligheidsregio's, politie en netbeheerders voor gas en elektriciteit schuiven liaisons van de betrokken netbeheerders voor gas en elektriciteit desgevraagd aan bij de teams uit de veiligheidsregio ((Regionaal) Beleidsteam (R)BT, ROT en Commando Plaats Incident (CoPI)). In het geval van een incident

waarbij meerdere veiligheidsregio's betrokken zijn, organiseert de bronregio, indien gewenst, voor de netbeheerder(s) één aanspreek- en coördinatiepunt vanuit de verschillende veiligheidsregio's.

Het ministerie van EZK zal in de regel geen rechtstreeks contact met de teams uit de veiligheidsregio hebben. Dit contact loopt via het NCC, het LOCC en de (crisisteams van de) netbeheerder(s).

6 Maatregelen inzake onnodig verbruik door afnemers die niet beschermd zijn

Maatregelen die het verbruik door afnemers die niet beschermd zijn verminderen, zonder deze afnemers te dwingen tot het stoppen van afname zijn (voor een gedetailleerde beschrijving zie paragraaf 2.4 Noodsituatie):

- Maatregel C.1: Oproepen tot vermindering aardgasverbruik. Het waarschijnlijke gevolg is onzeker, en hangt met name af van de bereidwilligheid van afnemers om de afname in te perken.
- Maatregel C.4: Inroepen van een besparingstender 'minder afname'. Het waarschijnlijke gevolg is dat niet-beschermd afnemers die voorafgaand aan de noodsituatie ingetekend hebben op de tender en daardoor een contract met GTS hebben afgesloten, minder zullen afnemen.

Bovenstaande maatregelen zijn administratieve maatregelen. De bijbehorende belangrijkste actoren en de te volgen procedures zijn opgenomen in hoofdstuk 2.

Maatregelen die het verbruik door afnemers die niet beschermd zijn dwingend inperken zijn (voor een gedetailleerde beschrijving zie paragraaf 2.4 Noodsituatie):

- Maatregel C.5: Niet-beschermd gebruikers afschakelen (administratief). Het waarschijnlijke gevolg is dat niet-beschermd afnemers geen/minder gas meer afnemen, en het verwachte effect is groot.

De bijbehorende belangrijkste actoren en de te volgen procedures van bovenstaande maatregelen zijn opgenomen in paragraaf 2.4.

7 Noodsituatietests

Real time responssimulaties van noodsituaties zullen in ieder geval in de periode 2023-2027 worden uitgevoerd. Betrokken actoren zijn de ministeries van EZK en JenV, GTS, en afhankelijk van het scenario andere aardgasbedrijven, elektriciteitsbedrijven, andere ministeries, veiligheidsregio's, industrie, etc.

Procedures die getest worden zijn de crisishandboeken van GTS en het ministerie van EZK en de crisishandboeken en -procedures van deelnemende actoren. Per test wordt een tevoren onbekend scenario gesimuleerd met (middel)grote gevolgen. Als het noodplan wordt geüpdatet in de periode 2023-2027, dan ligt het in de rede om een extra test uit te voeren, met specifiek een focus op de aangepaste onderdelen van het BH-G.

De test heeft als doel het blootleggen van aandachtspunten in het BH-G. Dat kan gaan om de manier van samenwerken in de crisisprocessen, maar ook om de toepassing van maatregelen. Het initiatief om deze testen uit te laten voeren ligt bij het ministerie van EZK.

8 Regionale Dimensie

De navolgende teksten zijn ontwikkeld met en door de regionale risicogroepen waar Nederland ingevolge de EU-verordening deel van uitmaakt, te weten:

Risicogroepen voor gaslevering uit het oosten:

- a) Belarus: België Duitsland, Estland, Letland, Litouwen, Luxemburg, Nederland, Polen, Slowakije, Tsjechië (coördinator: Polen);
- b) Oostzee: België, Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Slowakije, Tsjechië, Zweden (coördinator: Duitsland);

Risicogroepen voor gaslevering rond de Noordzee:

- c) Noorwegen: België, Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Portugal, Spanje, het Verenigd Koninkrijk, Zweden (coördinator: Frankrijk);
- d) Denemarken: Denemarken, Duitsland, Luxemburg, Nederland, Zweden (coördinator: Denemarken);
- e) Het Verenigd Koninkrijk: België, Duitsland, Ierland, Luxemburg, Nederland, het Verenigd Koninkrijk (coördinator: het Verenigd Koninkrijk)
- f) Laagcalorisch gas: België, Duitsland, Frankrijk, Nederland (coördinator: Nederland).

Het zijn de coördinatoren van de diverse groepen die hierbij het voortouw hebben, waarbij het Engels de voertaal is.

8.1 Measures to be adopted per crisis level

8.1.1 Measures within the low calorific gas risk group

General measures at all crisis levels

In case the situation within one of the low calorific gas risk group Member States gives ground to raise one of the crisis levels the competent authority of that Member State will inform the Directorate-General for Energy of the European Commission as well the competent authorities of the risk group Member States. This will allow the Commission as well as the members of the L-gas risk group to prepare for a situation in which the supply of low calorific gas may/will significantly deteriorate.

In such a situation article 14(1) of EU Regulation 2017/1938 obliges natural gas undertakings to provide daily information to their competent authority and the Commission may request to be provided with this information as soon as possible. Given the central role of the Netherlands in the supply of low calorific gas, it has been agreed that the Netherlands will collect this information from the competent authorities of the other involved Member States. The Netherlands will subsequently group this information and make it available to all the involved competent authorities and, if so requested, to the Commission.

Early warning level

Within the low calorific gas risk group no specific measures are foreseen at the early warning level.

Alert level

Within the low calorific gas risk group no specific measures are foreseen at the alert level as the market is still able to manage the situation. Nevertheless, the involved competent authorities as well as their TSO's may ask shippers and gas consumers to voluntarily increase their inflow of gas or reduce their off-take of gas. The expected impact will however most likely be limited.

Emergency level

The measures that will be taken within the low calorific gas risk group at the emergency level are similar to measures described in paragraph 2.4 Noodsituatie for the Netherlands, although their impact is expected to be larger.

To ensure that there is proper coordination between the competent authorities the Commission will be asked to declare a regional emergency for the low calorific gas region.

8.1.2 Measures within the other risk groups

1. Eastern gas supply risk groups:
 - a) Belarus: to be developed by Poland;
 - b) Baltic Sea: to be developed by Germany.
2. North Sea gas supply risk groups:
 - a) Norway: to be developed by France;
 - b) Denmark: to be developed by Denmark;
 - c) United Kingdom: to be developed by the United Kingdom.

8.2 Cooperation mechanisms

8.2.1 The cooperation mechanisms in the low calorific gas risk group

The cooperation mechanism in the low calorific gas risk group in an emergency is based on appropriate and effective coordination between different stakeholders and competent authorities in the Member States. First, this means that the dispatching centers from the TSO's have frequent contacts in an emergency to analyze and control the situation. TSO's are challenged to run their networks as efficiently as possible either through incentives or other mechanisms, and as such solving constraints on cross-border points is part of the day-to-day operational business of TSO's. Neighboring dispatching centers work closely together, where required, optimizing gas flows and operation of the network in the region. The neighboring TSO's have a history of cooperation and experience in the past years, following the situation of dwindling indigenous production and frequent interaction on infrastructure projects, transit and storage capacity.

Secondly, in case of a constraint at an interconnection point (whether this is due to maintenance, climatic conditions or interruption of supply) NNOs inform each other and relevant shippers immediately through bilateral contacts and through publication on the respective websites. Various actions can be taken to overcome or minimize the constraint. Either through the balancing regimes, or by re-routing gas via other entry/exit points in case the preferred route is constrained.

In addition, article 14(1) of Regulation 2017/1938 obliges natural gas undertakings to provide daily information to their competent authority in case one of the crisis levels referred to in article 11(1) has been declared. The Commission may request to be provided with this information as soon as possible. Given the central role of the Netherlands in the supply of low calorific gas, it has been agreed between the risk group Member States that in case one of crisis levels has been declared, the Netherlands will collect the information mentioned in article 14(1) from the competent authorities of the other involved Member States. The Netherlands will subsequently group this

information and make it available to all the involved competent authorities and, if so requested, to the Commission.

The Netherlands will also coordinate the establishment of the assessment mentioned in article 14(3) and will provide this to the Commission as soon as possible and at the latest six weeks after the lifting of the low calorific gas emergency. The other involved competent authorities will provide the Netherlands timely with all the information necessary for the assessment.

Finally, and related to the coordination activities as described above regional issues related to the security of supply emergency are addressed and discussed in the low calorific gas risk group. The low calorific gas risk group activities have been and will be conducted within the framework of the Pentalateral Gas Platform. The Netherlands currently acts as the group's coordinator. The Benelux Secretariat provides logistic support. National Regulatory Authorities (when not the Competent Authority), TSO's (including ENTSOG) and the Commission are also invited. The members of the low calorific gas risk group, in particular the competent authorities, meet each other regularly, either within the framework of the risk group or within the broader Pentalateral Gas Platform. Meetings and calls can be organized upon need very fast.

If necessary, these arrangements make it possible to scale up rapidly to the political level if needed. The earthquake in Zeerijp in 2018 illustrates this. Directly after this earthquake there has been a meeting of the responsible directors-general of the low calorific gas countries to discuss the situation, followed by bilateral phone calls between the Dutch Minister of Economic Affairs and Climate Policy and his colleagues.

8.2.2 The cooperation mechanisms in the other risk groups

Eastern gas supply risk groups:

- a) Belarus: to be developed by Poland;
- b) Baltic Sea: to be developed by Germany.

North Sea gas supply risk groups:

- c) Norway: to be developed by France;
- d) Denmark: to be developed by Denmark;
- e) United Kingdom: to be developed by the United Kingdom.

8.3 Solidarity among Member States

Following the provision of EU-regulation 2017/1938 the Netherlands is obliged to conclude solidarity arrangements with Belgium, Germany and the United Kingdom as the Dutch gas network is directly connected within the gas network of those of the L-gas risk group. However, according to article 13 (11) of EU-regulation 2017/1938 the Netherlands is exempted from this obligation for the purpose of receiving solidarity for as long as it can cover the gas consumption of its solidarity protected customers from its own production.

The gas demand of the Dutch households varies customers fluctuates between 7 and 10²⁶ bcm per year, depending on the temperature, while the current Dutch gas production (2022) lies in the order of 11 bcm per year from the small fields.²⁷ Moreover, all Dutch solidarity protected customers use low calorific gas which cannot be obtained from elsewhere. The only measure to be taken in this respect is that the Netherlands requests other low calorific gas consuming countries (Belgium, France and Germany) to reduce their off take of Dutch low calorific gas (measures 2 and 6). Ultimately the exports may have to be blocked (measure 8).

The Netherlands are however obliged to conclude solidarity arrangements with the afore mentioned Member States to provide solidarity to those countries if needed and if so requested. Proposals from those Member States regarding the solidarity arrangements are to be awaited.

²⁶ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2023/07/gasverbruik-nederland-in-2022-laagste-in-50-jaar>

²⁷ <https://www.tno.nl/nl/newsroom/2023/09/binnenlandse-gasproductie-blijft-achter/#:~:text=De%20daadwerkelijke%20gasproductie%20in%202022,was%20verwacht%20door%20de%20gasbedrijven>